

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З
СУЧАСНОЮ БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ**

Виконав: магістрант 2-го курсу, групи 8.2319-
ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
К.В. Кузін

Керівник: доцент кафедри соціальної
філософії та управління доцент, к.філос.н.
Масюк О.П.

Рецензент: доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, к.філос.н. Ель Гуессаб К

Запоріжжя – 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітня програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бутченко
« ____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

_____ Кузіну Кирилу Віталійовичу _____

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Діагностика ефективності соціальної роботи з сучасною безробітною молоддю в Україні

керівник роботи Масюк Олег Петрович, д.філос.н., доцент,

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «25» травня 2020 року № 605-с

2. Строк подання студентом роботи 8 грудня 2020 року

3. Вихідні дані до роботи Агарков О.А., Арабаджієв Д.Ю., Єрохіна Г.В., Мещан І.В. Технології соціальної роботи: навч. посіб. Запоріжжя: Вид. комплекс АТ «Мотор-Січ», 2015. 487; Балакірєва О. М., Яременко О. О. Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів. Київ : Держ. центр соц. служб для молоді, 2002. 124 с.; Гончаров В.П. Правові аспекти соціального захисту громадян: монографія. Київ: Адвок. об'єднання України, 2014. 218 с.; Ортікова Н.В. Соціальні чинники молодіжного безробіття у сучасних дослідженнях. *Ринок праці та зайнятості населення*. 2015. №2. С.44-57.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1.Проаналізувати стан дослідження організації соціальної роботи з безробітною молоддю. 2. Уточнити зміст і сутність основних понять «організація соціальної роботи», «безробітна молодь», «діагностика ефективності». 3. Обґрунтувати підходи і методи дослідження ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю. 4. Визначити сутність і специфіку організації соціальної роботи з безробітною молоддю. 5.Дослідити сутність соціальної діагностики як способу визначення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю. 6. Визначити критерії ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю. 7. Проаналізувати результати діагностики ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю. 8. Розробити рекомендації щодо підвищення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

---

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Масюк О.П., доцент кафедри соціальної філософії та управління	25.05.2020	25.05.2020
Розділ 2	Масюк О.П., доцент кафедри соціальної філософії та управління	24.06.2020	24.06.2020
Розділ 3	Масюк О.П., доцент кафедри соціальної філософії та управління	26.09.2020	26.09.2020

7. Дата видачі завдання 25 травня 2020 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень –квітень 2020	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2020	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2020	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень 2020	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Липень – серпень 2020	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Вересень – жовтень 2020	<i>виконано</i>
8.	Систематизація висновків	Листопад 2020	<i>виконано</i>
9.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2020	<i>виконано</i>

Студент _____ К.В. Кузін
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О.П. Масюк
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.С. Цапліна
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 75 сторінок, 67 позицій у списку літератури, 2 додатку.

ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СУЧАСНОЮ БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ

Мета дослідження: Здійснити діагностику ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю у Запорізькій області з подальшою розробкою рекомендацій щодо її підвищення.

Об'єкт дослідження: Соціальна робота з безробітною молоддю.

Предмет дослідження: Ефективність організації соціальної роботи з безробітною молоддю у Запорізькій області.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональний, аналіз статистичних даних, порівняння, анкетування, діалектичний, системний, систематизація, узагальнення.

Гіпотези: 1. Діагностика ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю передбачає, перш за все, спеціально проведені дії за допомогою діагностичних методів, які дозволять виявити ефективність даної роботи. 2. Організація соціальної роботи з безробітною молоддю в Запорізькій області ведеться без врахування освітнього потенціалу Запорізького регіону. 3. На процес успішного працевлаштування впливають особистісні якості молодої людини, що необхідно враховувати при організації соціальної роботи з безробітною молоддю.

Висновки: 1. Проаналізовані можливості соціальної діагностики як способу визначення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю та визначені критерії її, які включають організаційні, матеріальні та людські ресурси служб зайнятості.

2. Для вирішення проблем працевлаштування молоді необхідно вжити заходів щодо поліпшення діяльності служб зайнятості, розробити та впровадити ділові механізми фінансової та іншої підтримки підприємств, установ, організацій, які б сприяли розвитку трудового потенціалу країни.

SUMMARY

Qualification work consists of 75 pages, 67 literature sources, 2 annexes.

DIAGNOSIS OF EFFECTIVENESS OF SOCIAL WORK WITH MODERN UNEMPLOYED YOUTH IN UKRAINE

Research purpose is to carry out diagnostics of organization effectiveness of social work with unemployed youth in Zaporizhzhia region with further recommendations development for its improvement.

Research object is social work with unemployed youth.

Research subject is the organization effectiveness of social work with unemployed youth in Zaporizhzhia region.

Research methods are analysis, synthesis, induction, deduction, structural-functional, statistical data analysis, comparison, questionnaire, dialectical, systemic, systematization, generalization.

Research hypotheses: 1. Diagnosis of effectiveness of social work with unemployed youth, first of all, involves specially conducted actions using diagnostic methods that will identify this work effectiveness. 2. The organization of social work with unemployed youth in Zaporizhzhia region is carried out without taking into account educational potential of the region. 3. The process of successful employment is influenced by the personal qualities of young person, which must be taken into account when organizing social work with unemployed youth.

Conclusions: 1. The possibilities of social diagnosis as a way to determine the effectiveness of social work with unemployed youth are analyzed and its criteria are defined, which include organizational, material and human resources of employment services.

2. In order to solve the problems of youth employment it is necessary to take measures for improving the employment services' activity, developing and implementing business mechanisms for financial and other support of enterprises, institutions, organizations that would contribute to the country's labor potential development.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СУЧАСНОЮ БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ.....	10
1.1. Стан дослідження організації соціальної роботи з безробітною молоддю.....	10
1.2. Уточнення змісту і сутності основних понять «діагностика ефективності», «безробітна молодь», «організація соціальної роботи».....	17
1.3. Принципи і методи дослідження ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю	21
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СУЧАСНОЮ БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ.....	29
2.1. Сутність і специфіка організації соціальної роботи з безробітною молоддю.....	29
2.2. Соціальна діагностика як спосіб визначення ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю	37
2.3. Критерії ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю	43
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДІАГНОСТИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СУЧАСНОЮ БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ.....	47
3.1. Аналіз результатів діагностики ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю.....	47
3.2. Рекомендації щодо підвищення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю	55
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	61
ДОДАТКИ.....	6

ВСТУП

Актуальність. Проблема зайнятості населення, зокрема молоді, стала однією з найгостріших проблем для сучасного стану соціально-економічного розвитку України. Адже безробіття несе з собою не лише бідність, але й духовний та моральний занепад особистості, оскільки безробітний, який не має змоги задовольняти свої безпосередні потреби заробляючи кошти, не має змоги самореалізуватися в професії, в колективі, досягти успіху, відчуває себе невпевнено, розгублено, руйнує свою особистість. Тому вирішення проблеми зайнятості молоді людини (саме молоді, для якої опанування професії, отримання роботи – це перший крок на шляху до самореалізації, усвідомлення власної значущості) знаходиться в переліку пріоритетних задач у будь-якій цивілізованій країні. Недарма у «Всезагальній декларації прав людини», прийнятій у 1948 році, наголошується, що кожна людина має право на працю, на вільний вибір професії і виду діяльності, на справедливі й сприятливі умови праці і на захист від безробіття [24]. А кількісні показники безробіття включені майже у всі індекси, за якими розраховується успішність країни.

Проблемна ситуація. Безробіття – це явище, яке обов'язково супроводжує розвиток товарного виробництва і ринкової економіки. Як показує історичний досвід усіх країн, які у різні часи переживали формування й розвиток ринкових відносин, перехід до ринку неминуче супроводжується ростом рівня безробіття. Це спостерігалось у країнах західного світу у XIX столітті, у східноєвропейських країнах наприкінці XX століття, після краху так званої соціалістичної економічної моделі, і у пострадянських країнах, які утворилися після розпаду СРСР, зокрема в Україні.

Ринок, як і будь-який інший соціальний інститут, має свої позитивні і негативні сторони. З одного боку, він виступає регулятором суспільно-економічних відносин в системі товарно-грошових відносин, з іншого – сприяє посиленню соціально-економічної нерівності, орієнтується лише на виробництво товарів і послуг, що користуються найбільшим попитом, і,

навпаки, закриває ті, що в певний момент втрачають свою привабливість. Це неминуче призводить до появи безробіття. Соціально-орієнтовані держави намагаються вчасно упередити дане явище, зменшити його тиск на населення. Для цього проводиться велика державно-управлінська діяльність. Здійснюється оцінка науково-технічного прогресу, який може спричинити вивільнення великої кількості працівників ручної праці; розробляються рекомендації щодо переорієнтації деяких підприємств; створюються фонди соціального страхування, в тому числі від безробіття; формуються спеціальні органи сприяння працевлаштуванню безробітних; проводиться просвітницька робота з питань профорієнтації тощо. Завдяки подібним діям наслідки безробіття дещо пом'якшують свою негативну дію. Але, проблема полягає в тому, що нажаль, не усі країни та їхні уряди надають цій діяльності належного значення. Тому в деяких країнах, в Україні зокрема, рівень безробіття сягає критичної межі, що спричиняє низку соціальних проблем, для вирішення яких тепер потребуються значні додаткові ресурси.

Проблема також проявляється в тому, що існує протиріччя між потенціалом служб зайнятості з надання підтримки безробітній молоді і недостатнім його використанням; між необхідністю здійснення практичної допомоги безробітній молоді і слабкою розробленістю конкретних форм, засобів і методів роботи з даною категорією населення. Необхідність знаходження шляхів вирішення даних протиріч обумовила вибір теми нашого дослідження.

Об'єкт дослідження. Соціальна робота з безробітною молоддю.

Предмет дослідження. Ефективність організації соціальної роботи з безробітною молоддю у Запорізькій області.

Мета роботи. Здійснити діагностику ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю у Запорізькій області з подальшою розробкою рекомендацій щодо її підвищення.

Виходячи із поставленої мети, нам необхідно здійснити такі дослідницькі завдання:

- проаналізувати стан дослідження організації соціальної роботи з безробітною молоддю;
- уточнити зміст і сутність основних понять «діагностика ефективності», «безробітна молодь»;
- обґрунтувати підходи і методи дослідження ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю;
- визначити сутність і специфіку організації соціальної роботи з безробітною молоддю;
- дослідити сутність соціальної діагностики як способу визначення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю;
- визначити критерії ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю;
- обґрунтувати прикладні методи дослідження ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю;
- проаналізувати результати діагностики ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю;
- розробити рекомендації щодо підвищення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю

Гіпотези.

1. Ефективність організації соціальної роботи з безробітною молоддю у великій мірі залежить від ступеню взаємодії органів у справах молоді, державних структур (центрів зайнятості) та недержавних організацій.
2. Організація соціальної роботи з безробітною молоддю в Запорізькій області ведеться без врахування освітнього потенціалу Запорізького регіону. Центри зайнятості в недостатній мірі співпрацюють із вищими навчальними закладами щодо ознайомлення майбутніх випускників із можливостями національного ринку праці.
3. На процес успішного працевлаштування впливають особистісні якості молодої людини, що необхідно враховувати при організації соціальної роботи з безробітною молоддю.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ

1.1. Стан дослідження організації соціальної роботи з безробітною молоддю в Україні

Безробіття є складною, багатоаспектною проблемою, яка проявляється у тому, що частина економічно активного населення не має змоги реалізувати себе на ринку праці. Дана проблема не є надбанням сьогодення. Вона виникла ще на початку формування індустріального суспільства, тобто з моменту масового розповсюдження найманої праці і продовжує існувати до теперішнього часу. Повністю ліквідувати безробіття не вдається ані економічно високорозвинутим країнам, ані тим, які відстають від них в економічному розвитку. Відмінність між ними полягає лише в тому, яка частка населення у кількісному плані є безробітною. Вирішення даної проблеми, на нашу думку, лежить у площині пошуку адекватних способів соціальної допомоги людям, які опинилися у статусі безробітного, особливо це стосується молоді. Безробіття молоді – це світова проблема, про що свідчать, наприклад, такі дані «рівень молодіжного безробіття в розвинутих країнах в останні роки склав 18,1%. А у таких країнах як Греція, Іспанія більше половини економічно активної молоді є безробітною» [67, с. 46].

На теперішній час ця проблема також є актуальною для України. Так, за даними Держкомстату України у грудні 1917 року в державі було зареєстровано 354,4 тис. осіб безробітних. З них 74,4 тис. – молоді люди у віці від 20 до 35 років [27]. Тому, безробіття, як соціальна проблема, давно знаходиться в центрі уваги соціальної роботи і як галузі наукового знання, і як практичної діяльності. Її аналізом займалися як закордонні, так і вітчизняні вчені. При чому, дана проблема розглядалася в широкому історичному контексті, тобто почала

досліджуватися ще на початку ХХ ст. Так, вивчення безробіття, соціальної допомоги безробітним та їхнім сім'ям знайшли свої відображення у наукових працях С. Вебба, Д. Гобсона, В. Зомбарта та ін. Так, С. Вебб, відомий британський економіст і політичний діяч лівого спрямування, один із засновників Лондонської школи економічних і політичних наук, багато своїх статей присвятив характеристиці безробіття та пошуку шляхів його подолання. Деякі з них увійшли у його відому працю «Промислова демократія», яка була перекладена російською, щоправда під новою назвою «Теорія і практика англійського тред-юніонізму».

Праці подібного спрямування зустрічаємо також у науково-публіцистичній спадщині Д. Гобсона. Д. Гобсон – автор більше ніж 50 публікацій, серед яких найбільш відомими у проблемному полі нашого дослідження є роботи «Еволюція сучасного капіталізму» та «Імперіалізм». В них автор критикує сучасне йому капіталістичне виробництво, яке до того ще й мало явно виражений колоніальний характер. На цьому тлі він розробляє теорію соціал-лібералізму, у якій пропонує мирні перетворення капіталістичної економічної системи у державу соціального добробуту шляхом фіскально-перерозподільної політики і встановлення суспільного контролю над бізнесом. Д. Гобсон вважав, що встановлюючи високі податки для тих, хто й так наживається на праці найманих працівників, їх можна спрямовувати на соціальну допомогу працівникам, які з різних причин втратили роботу.

Аналізуючи стан дослідження організації соціальної роботи з безробітними, варто звернутися до наукових праць відомого німецького економіста, історика й соціолога В. Зомбарта. Основні праці Зомбарта були присвячені економічному розвитку країн Західної Європи періоду становлення капіталізму та проблемам формування й розвитку соціальних рухів. Не з усіма положеннями теорії Зомбарта можна погодитися, але що стосується його погляду на соціальну політику ми цілком підтримуємо. Так, у своїй праці «Ідеали соціальної політики» В. Зомбарт, полемізуючи із науковцями свого часу, розкриває сутність свого бачення соціальної політики: «Соціальна

політика – це заходи, спрямовані на врегулювання договорів найму працівників, забезпечення роботою голодуючих домашніх ткачів, страхова політика, охоронне законодавство працюючих, запровадження нормованого робочого дня та сприятливих умов праці тощо. Ставлячи успішність виробництва у залежність від господарської організації, я виокремлюю поняття продуктивності із чисто технічної сфери і надаю йому соціального характеру. А саме: ставлячи найвищою ціллю успішність виробництва, я маю на увазі не найбільш технічно досконалий спосіб виробництва, а якомога кращу організацію суспільної діяльності. Таким чином, ціль соціальної політики – побудова соціального порядку, який, з одного боку, регулює господарчу діяльність, з іншого – відкриває шлях, яким людство крокує вперед до світла і свободи» [28].

Серед сучасних західних вчених, у чиїх працях висвітлюється проблема безробіття та можливі способи її подолання чи зменшення, можна назвати Дж. Кейнса, А Пігу, Г. Беккера, Д. Норта та ін. Звичайно, означених науковців з великою «натяжкою» можна віднести до вчених у галузі соціальної роботи. Як правило, це представники економічних, чи правильніше – соціально-економічних напрямків наукових досліджень. Тим не менш, не варто відмовлятися від аналізу їхніх наукових доробків, адже не можна розробляти заходи соціальної роботи з безробітними, не враховуючи соціально-економічних чинників даного феномену.

Так, наприклад, основні постулати Дж. Кейнса, висвітлені ним у праці «Загальна теорія зайнятості, відсотка й грошей», були покладені в основу державної соціальної політики Сполучених Штатів, Великобританії та деяких інших західних країн у 50-70 роки ХХ ст. Ця модель соціальної політики, яка отримала символічну назву «кейнсіанства», базувалася на принципах максимальної економічної ефективності, але не за рахунок зменшення соціальної справедливості. Уряди названих країн вперше оголосили війну бідності за-для досягнення загального добробуту. В наслідок чого у західних країнах почав реалізовуватися зразок нового типу ринкової економіки –

соціально-орієнтованої. Основними досягненнями якого було те, що усі громадяни через демократичні інституції могли добиватися захисту своїх законних соціально-економічних інтересів. І, головне, держава брала на себе реалізацію цілої низки соціальних програм, у тому числі у боротьбі із безробіттям, формуючі для цього спеціальні соціальні організації: профорієнтаційні центри, центри перепрофілізації і професійної перепідготовки, соціально-психологічної підтримки тощо.

Також, на нашу думку, заслуговують на увагу праці Г. Беккера, американського економіста і соціолога, представника Чиказької школи, який застосовував економічні методи для аналізу людської поведінки. Особливо цікавими у цьому аспекті є праці науковця «Інвестиції у людський капітал: теоретичний аналіз» та «Людський капітал: теоретичний та емпіричний аналіз». В них автор на результатах емпіричних досліджень доводить, що інвестиції в людський капітал в США приносять значно більш високий прибуток, аніж інвестиції в цінні папери. Особливо це стосується молоді. Як стверджує автор, людський капітал – це запас знань, вмінь, навичок, мотивацій, який є у кожної людини. Інвестиціями у нього є освіта, накопичення професійного досвіду, охорона здоров'я, пошук інформації. Ті держави, корпорації, які інвестують у людський капітал, нарощують свій економічний потенціал багаторазово і, навпаки, ті, що нехтують людським капіталом, збільшують кількість безробітних – безповоротно програють [67].

У працях вітчизняних вчених досліджувана нами проблематика вивчалася у декількох аспектах. По-перше, це психологічний аспект, де головний акцент робився на вивчення впливу безробіття на особистість та її психологічні стани [10; 19; 39]; вплив психологічної структури особистості на її конкурентоспроможність [44; 64]; на психологічну допомогу безробітним [40]. Так, в статті Г. Бойко відзначається, що втрата роботи стає кризовою подією у житті людини, яка негативно позначається на уявленнях особистості про себе, про свою спроможність вплинути на своє життя, що призводить до зневіри, розпачу тощо. Зазвичай така людина потребує певної психологічної підтримки

й допомоги. Авторка визначає, що ефективними засобами такої допомоги можуть слугувати групи взаємодопомоги, індивідуальне консультування, спеціальні групові тренінги [6]. На нашу думку, це й є справжня соціальна робота з безробітними взагалі і з молоддю зокрема.

По-друге, соціологічний аспект, в фокусі якого знаходиться феномен безробіття та його вплив на сучасну соціальну дійсність. Серед соціологічних праць можна виокремити ті, в яких досліджуються соціальні чинники безробіття [49] та соціальні групи, які найбільш схильні потрапляти до категорії безробітних [57]. По-третє, правовий аспект безробіття [13; 35]. У цих наукових доробках зосереджується увага на розробці правових засад оптимізації механізмів мінімізації наслідків безробіття та соціально-правового забезпечення праці й зайнятості.

Проблеми професійної перепідготовки і перепрофілювання у зв'язку із втратою роботи досліджували Б. Гершунський, А. Новікова, В. Скульська та ін. Так, наприклад, В. Скульська у своєму посібнику запропонувала сучасну модель організації навчального процесу для осіб, що втратили роботу. Зважаючи на вразливість даної категорії громадян, авторкою розроблено теоретико-методологічне обґрунтування навчання безробітних як ціннісної системи, також запропоновано сучасні підходи оцінювання ефективності навчання цієї категорії [56].

О.А. Агарков акцентує увагу на виокремленні типів безробіття, критерієм розмежування яких слугують причини виникнення та тривалість даного явища. Загалом, основними видами безробіття О.А. Агарков вважає: структурне, фрикційне, циклічне, приховане, сезонне тощо. Автор деталізує розуміння соціальної проблеми та розкриває її наукове бачення, що є притаманним для вихованців факультету соціології та управління Запорізького національного університету [2].

М.П. Лукашевич аналізуючи безробіття як соціальне явище звертає увагу на те, що незайнятість також має неявну форму, що автоматично позбавляє

людину права на офіційний статус безробітного. У зв'язку з цим, науковець виділяє наступні різновиди безробіття:

1) приховане – що визначається чисельністю робітників, яка стала зайвою через спад виробництва або структурними змінами у ньому, але продовжує формально вважатися зайнятою; при цьому вони не виконують будь-якого значущого обсягу роботи;

2) часткове – вимушене тимчасове скорочення норм або встановленої законодавством тривалості робочого часу, перерва в одержанні заробітку або скорочення його розміру через тимчасове припинення виробництва без припинення трудових відносин з причин економічного, технологічного, структурного характеру;

3) молодіжне – виникає після завершення середньої школи або професійного навчання, коли не вдалося продовжити навчання або одразу влаштуватися на роботу [9].

Ю.В. Машика стверджує, що причинами активізації безробіття в Україні є: «міграція робочої сили; спад економіки і відповідне скорочення сукупного попиту на робочу силу; важкі умови праці; нерегулярна чи взагалі відсутня виплата заробітної плати; обмежена кількість робочих місць; процеси приватизації та роздержавлення» [43].

З урахування розвитку в Україні інформаційного суспільства з'являються наукові праці, присвячені новим професіям, пов'язаним з інформаційними технологіями та розвитком електронної мережі Internet [8; 31]. Цей ринок праці поки що мало досліджений, але він все більше витісняє традиційні сектори. Отже, при організації соціальної роботи з безробітною молоддю варто враховувати нові професійні тенденції, тим самим розширюючи поле пошуку майбутньої роботи.

Дослідженню молодіжного безробіття та працевлаштування молоді присвячені праці Д. Богині, О. Грішної, М. Торжевського та ін. Науковці відмічають, що при всьому тому, що сьогодні ринок праці України відчуває певний кадровий дефіцит, це мало впливає на вирішення проблеми

молодіжного безробіття. Так, наприклад, М. Торжевський у своїй статті наголошує, що молоді доволі важко влаштуватися на роботу, оскільки роботодавці надають перевагу досвідченому кадровому персоналу, який зможе одразу ефективно включитися у трудовий процес, в той час як молодій людині приходится адаптуватися до умов праці. Цей стереотип складно подолати. Він впливає на поглиблення молодіжного безробіття, спричиняє пасивність молоді на ринку праці та втрати віри у власні сили [59, с. 95].

У працях О. Балакіревої, П. Павленок, І. Іванової характеризуються основні форми і методи соціальної роботи з безробітною молоддю. Серед найбільш ефективних автори відмічають індивідуалізацію роботи з клієнтом, кожен з яких має певні особливості, які обов'язково слід враховувати при наданні соціальних послуг шукачам роботи. Також наголошується на активізації самого клієнта щодо пошуку роботи. З цією метою, відмічає О. Балакірева слід організовувати для молоді навчання з техніки пошуку роботи. На думку авторки такі методи соціальної роботи будуть сприяти розширенню інформаційного поля про стан на локальному ринку праці, підвищать конкурентоспроможність безробітного на ринку праці, активізують його, прискорить процес працевлаштування [9].

Останніми роками в науковій літературі почали широко обговорюватися питання щодо ролі значення служби зайнятості у вирішенні проблеми молодіжного безробіття. Як відмічають дослідники, дана інституція покликана здійснювати ефективну державну політику в сфері зайнятості, сприяти всебічній інформованості населення щодо професій і видів діяльності, які користуються найбільшим попитом на ринку праці, підвищувати конкурентоздатність безробітних шляхом їх активного залучення до різних форм професійної підготовки й перепідготовки [22]. Разом з тим, відмічають науковці, державна служба зайнятості недостатньо ефективно вирішує поставлені перед нею завдання. Чиновницький апарат служби зайнятості не прагне налагоджувати співробітництво з науковцями (психологами, соціологами, фахівцями у галузі соціальної роботи) для пошуку найбільш

ефективних форм роботи з безробітною молоддю. Не використовується прогностичний потенціал науковців щодо професійно-кваліфікаційної структури робочої сили на найближчий період [42].

Таким чином, проаналізувавши стан дослідження проблеми молодіжного безробіття, ми можемо зробити висновок, що означена проблема доволі широко висвітлена в науковій літературі. Разом з тим, ми відмічаємо, що більшість науковців розглядають дану проблематику через призму економічних характеристик, державного регулювання зайнятості, соціального захисту безробітної молоді. В той час як безпосередньо питання організації соціальної роботи з безробітною молоддю представлені фрагментарно. Окремі статті присвячені розробці й висвітленню механізмів соціальної підтримки безробітної молоді; окремі – деяким формам, засобам і методам соціальної роботи з цією вразливою категорією. Завершеної і цілісної наукової роботи з даного напрямку поки що немає. А наукові роботи діагностичного характеру оцінки ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю взагалі відсутні. З одного боку, це ускладнює нашу роботу, а з іншого – робить її надзвичайно цікавою і актуальною.

1.2. Уточнення змісту і сутності основних понять «організація соціальної роботи», «безробітна молодь», «діагностика ефективності»

Поняття і категорії будь-якої науки, виступають ідеальною формою відображення реальності у людському мисленні в наслідок теоретичного осмислення її сутності. Поняття і категорії науки утворюють її понятійно-категоріальний апарат, який представляє собою логічно побудовану систему спеціальних термінів, котрі дозволяють одноманітно трактувати і розуміти процеси і явища, що вивчаються. Складність аналізу понятійно-категоріального апарату соціальної роботи полягає в тому, що будучи досить молодою наукою, вона користувалася поняттями і категоріями, які вироблялися іншими науками: філософією, психологією, соціологією, юридичними науками.

Як відомо, кожна наука описує явища і процеси, виходячи із свого предмету дослідження, спираючись, при цьому, на ту чи іншу парадигму чи теорію. Саме цим і обґрунтовується друге завдання даної роботи: уточнити зміст і сутність основних понять з позиції визначеного предмету дослідження та поставленої мети.

Для смислового аналізу ключових понять даної роботи нами були обрані наступні: «безробітна молодь», «організація соціальної роботи», «діагностика ефективності», тому що саме за їх допомогою описується предмет дослідження.

Розпочнемо з поняття «безробітна молодь», тому що це складова частина об'єкту даної роботи.

За визначенням соціологічного словника «молодь – це соціально-демографічна група, яка виокремлюється на основі фізіологічних і психосоціальних характеристик, зумовлених віком, специфічними інтересами і цінностями та місцем і функціями у соціальній структурі суспільства [36, с. 63]. Безробіття – «це таке соціально-економічне явище, яке виникає в наслідок того, що частина економічно активного і дієздатного населення в силу різних причин не може знайти роботу. Ця частина населення вважається безробітними» [36, с. 75]. Виходячи з цих дефініцій, робимо висновок, що безробітна молодь – це та частина молоді, яка в певний час, з різних причин виявилася не здатною реалізуватися себе на ринку праці і отримала статус безробітної.

У ст. 2 Закону України «Про зайнятість населення» чітко визначено, хто є безробітним. «Безробітними визнаються працездатні громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи. Безробітними визнаються також інваліди, які не досягли пенсійного віку, не працюють та зареєстровані як такі, що шукають роботу» [53]. Цим же Законом встановлюються державні гарантії щодо сприяння зайнятості особам, що отримали статус безробітного. Вони мають право на

державні матеріальні виплати по безробіттю, надання допомоги у пошуку роботи (через державні служби зайнятості), безкоштовне перенавчання і таке інше, в тому числі на різноманітну спеціально організовану соціальну роботу державними й недержавними соціальними службами.

Переходимо до аналізу поняття «організація соціальної роботи». Це складне поняття, яке складається із двох термінів «організація» і «соціальна робота». Термін «організація» має два смислових значення: 1) організація як інституціональна форма – установа, заклад; 2) організація як діяльність для досягнення чого-небудь. В даній роботі для нас важливим є саме друге смислове значення. Тоді під організацією соціальної роботи ми будемо мати на увазі сукупність спеціально організованих соціальних дій (видів діяльності), здійснюваних певним чином (у відповідності до основоположних принципів), направлених на задоволення соціально-гарантованих інтересів і потреб як окремих особистостей, так і певних груп населення.

З'єднавши разом дві дефініції, маємо наступне: організація соціальної роботи з безробітною молоддю – це комплекс заходів, здійснюваних спеціальними соціальними установами й закладами (соціальними службами у справі сім'ї, дітей та молоді, центрами молоді, службами зайнятості, громадськими соціальними організаціями, благодійними фондами тощо), направлених на реалізацію безробітною молоддю свого невід'ємного, гарантованого законом, економічного права на зайнятість у відповідності до її інтересів та нахилів. Ці заходи надзвичайно різноманітні, направлені як на подолання проблеми в цілому – позбавлення від безробіття, так і на окремі її складові. Детальніше сутність і зміст організації соціальної роботи з безробітною молоддю буде представлено у другому розділі даного дослідження.

Поняття «оптимізація» заявлене з самого початку і зафіксоване в темі дослідження. Оптимізацією заведено називати комплекс заходів, які направлені на надання будь-чому найвигідніших характеристик [40].

Задля знаходження оптимального варіанту з великого числа альтернатив потрібно зібрати інформацію про перевагу різних поєднань значень показників, що характеризують усі варіанти [40].

Переходимо до аналізу наступних понять. Діагностика ефективності так само є складним поняттям, яке складається із двох термінів «діагностика» та «ефективність». Спочатку проаналізуємо кожний окремо, а потім спробуємо дати визначення цілісного поняття.

Термін «діагностика» використовується сьогодні усіма науками, кожна з яких додає до його звучання своєї специфіки: психологічна діагностика, педагогічна діагностика, соціальна діагностика, діагностика технічних систем, медична діагностика тощо. Тому слід розпочати із загальнонаукового аналізу.

Діагностика (diagnostikos) у перекладі з грецької означає «здатність розпізнавати». Отже, «діагностика – це здатність за допомогою спеціальних засобів і методів розпізнавати і оцінювати стан будь-якого об'єкту, процесу чи явища; це встановлення діагнозу, тобто визначення його якісного стану на теперішній час» [25, с. 196]. Спочатку даний термін був поширений лише в медицині, а вже значно пізніше став використовуватися й іншими науками. На сьогоднішній день немає жодної сфери життєдіяльності людей і жодної науки, де б не вживався термін «діагностика».

Філософія трактує діагностику як когнітивну діяльність, яка полягає в зіставленні спостережуваних ознак досліджуваного об'єкта з системою апріорно (нормативно) заданих емпіричних ознак з метою його ідентифікації [26]. Психологічна діагностика розглядається як практична діяльність, яка базується на застосуванні методів оцінки, вимірів і класифікації психічних і психофізіологічних особливостей індивідів у практичних цілях [27]. Соціальна діагностика – це встановлення ступеня (рівня) відповідності (невідповідності) фактичних параметрів соціальної ситуації (кількості ресурсів, якості об'єктів, переважних соціальних установок) соціальним сподіванням (еталонної моделі соціального об'єкта) з наступним комплексним дослідженням причин відхилень, що виникли [28, с. 164].

Термін «ефективність» почав широко використовуватися в економічній сфері і літературі. Це одне з найбільш загальнозживаних економічних понять, яке й допоки немає єдиного визначення. Ефективність (синоніми: корисна дія, віддача, продуктивність, дієвість, результативність) в самому широкому вжитку означає співвідношення між досягнутим результатом та використаними ресурсами. У більш вузькому сенсі, ефективність – це досягнення певних високих результатів з мінімально можливими витратами, або отримання максимально можливого об'єму блага при обмеженій кількості ресурсу [29].

Розглянувши усі ключові поняття даного дослідження, спробуємо їх узагальнити та визначити зміст і сутність цілісного поняття «діагностика ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю». Так, під діагностикою ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю ми будемо розуміти, перш за все, спеціально проведені дії за допомогою конкретних способів (діагностичних методів), які дозволять виявити ефективність цієї роботи, тобто співвіднести затрачені зусилля, фінансові та інших ресурси з очікуваним результатом. Для того, щоб визначити якісну сторону організації соціальної роботи з безробітною молоддю («ефективна – неефективна»), треба виробити критерії ефективності. Але цьому буде присвячений підрозділ у другому розділі даної роботи.

1.3. Підходи і методи дослідження ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю в Україні

Питання методології завжди було надзвичайно важливим для науки. Але вірне осмислення ролі методу в науці сталося не відразу. Найбільший внесок у дослідження наукової методології внесли такі видатні вчені в області конкретних наук як Г. Галілей, Р. Декарт, Г. В. Лейбніц, Ф. Бекон та інші. Так, наприклад, Ф. Бекон порівнював метод зі світильником, який висвітлює подорожньому дорогу в темряві [30, с. 218]. Тим самим, вчений вказував на

значущість наукового методу і прагнув створити такий, котрий міг би виконувати функцію знаряддя пізнання.

У другій половині XIX ст. з'являється ціла наукова галузь – методологія науки. Її формування збігається з виникненням систематичного наукового пізнання. Поступово осмислюється її пізнавальна мета – головне завдання методології науки полягає у вивченні тих методів, засобів і прийомів, за допомогою яких набувається і обґрунтовується нове знання в науці [31, с. 28].

У сучасній постнекласичній науці роль методології зростає багаторазово. Це пов'язано з появою різноманітних методологічних новацій, таких як застосування міждисциплінарних підходів і методів, що виникають на перетині декількох суміжних наук, використання ідей синергетики, розробка комплексних досліджень, які базуються на принципі системності і таке інше. Усі ці новації обумовлені складністю і неоднозначністю явищ і процесів сучасного соціального світу, який перестав бути лінійним і запрограмованим. Навпаки, в ньому посилюють свою дію самоорганізаційні механізми, наслідки яких інколи неможливо передбачити. У зв'язку з цим посилюється роль науки, на яку покладається відповідальність за вирішення цих складних проблем. Але без обґрунтованої методології, вірно підібраних принципів, підходів і методів, наука навряд чи зможе виконати покладені на неї завдання. А оскільки об'єктом сучасних наукових досліджень стають складні, глибинні, часом латентні (приховані), а від цього важко відчутні соціальні процеси і явища, то роль методології зростає багаторазово.

Таким чином, визнаючи важливість методологічних підходів, принципів і, власне, методів наукового дослідження ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю, даний підрозділ присвячено визначенню і обґрунтуванню можливості і необхідності застосування саме тих методів, які є доцільними у даній роботі.

Більшість сучасних видів діяльності мають складний характер, оскільки в них органічно поєднується декілька специфічних видів діяльності. Соціальна робота належить саме до таких видів. Адже в ній у повній мірі поєднуються

психологічні, педагогічні, соціологічні, правові, економічні, і суто соціальної роботи види діяльності.

Багатомірність видів діяльності соціальної роботи робить правомірним і доцільним використання різноманітних принципів, підходів і методів.

Спочатку визначимо, що представляють собою принципи науки. Принцип науки – це головне вихідне положення наукової теорії, що виступає як перше й найабстрактніше визначення ідеї як початкової форми систематизації знань. Ідеї та принципи створюють закони науки, що відбивають суттєві, стійкі та постійно повторювані об'єктивні внутрішні зв'язки між явищами, предметами, елементами, якостями [32, с. 74].

В основу даного дослідження будуть покладені такі принципи: принцип об'єктивності, причинності і діалектичного взаємозв'язку та принцип верифікації.

Принцип об'єктивності означає, що явища, які ми вивчаємо – безробітна молодь, соціальна робота – існують об'єктивно, незалежно від нашої свідомості, є феноменами соціального світу і тому піддаються вивченню.

Принцип причинності і діалектичного взаємозв'язку означає, що всі явища, події у світі пов'язані між собою причинним зв'язком. Згідно даного принципу утверджується думка, що без певної причини явище чи подія не можуть відбутися, а також не буває подій, які б не мали певних наслідків. Тільки на основі цього принципу можна підійти до вивчення реальної дійсності з позицій науки, використовуючи механізми доведення і практичної перевірки. Даний принцип був покладений нами у конструювання гіпотез дослідження. За допомогою даного принципу ми припустили, що ефективність соціальної роботи з безробітною молоддю підвищиться, якщо будуть задіяні усі організації, що відповідають за дану роботу. Також ефективність можна підвищити, якщо при плануванні соціальної роботи з безробітною молоддю будуть враховуватися індивідуально-психологічні особливості безробітної молодої людини.

Принцип верифікації – це принцип, який базується на тому, що будь-яке твердження чи судження може і повинно бути емпірично перевірене. Даний принцип складає основу третього праксеологічного розділу магістерської роботи. Покладаючись на даний принцип ми будемо за допомогою діагностичних методів перевіряти ефективність організації соціальної роботи з безробітною молоддю.

Важливе значення у методології наукового дослідження належить також науковим підходам, спираючись на які ми можемо вивчати предмет дослідження.

На початку даного підрозділу було звернуто увагу на той факт, що у соціальній роботі використовуються психологічні, юридичні, економічні, педагогічні форми роботи. Це доводить правомірність застосування міждисциплінарного підходу до дослідження об'єкту і предмету даної магістерської роботи.

Міждисциплінарний підхід сьогодні став однією з характерних ознак сучасного соціогуманітарного знання, оскільки суттєво розширює пізнавальні можливості соціальних явищ. Необхідність застосування міждисциплінарного підходу виявилася вже при виконанні другого дослідницького завдання – уточнення змісту і сутності основних понять, які використовуються різними науками, наприклад, «ефективність» використовується в економіці, техніці, соціальному управлінні; «безробіття» – в економіці, юриспруденції, соціальній роботі, соціальному управлінні; «молодь» – в демографії, соціології, віковій психології, соціальній роботі тощо. Значить для повноти розуміння усіх цих явищ застосування міждисциплінарного підходу є об'єктивно необхідним.

Перейдемо до розгляду методів даного дослідження, які виступають безпосередніми процедурами і операціями, завдяки котрим отримується знання про об'єкт і предмет. У даній магістерській роботі будуть використані філософські та загальнонаукові.

Філософська методологія охоплює індуктивний метод Ф. Бекона, раціоналістичний метод Р. Декарта, діалектичний метод Сократа, Г. Гегеля,

К. Маркса, феноменологічний метод Е. Гуссерля, системний метод Л. Берталанфі, У. Ешбі, Т. Парсонса та інших. Основним філософським методом виступає діалектика [33, с. 316].

Із філософської методології нами буде застосовано діалектичний метод. Діалектика в перекладі з грецької означає «мистецтво сперечатись» або «міркувати». У первісному значенні діалектика – це мистецтво полеміки, логічний метод встановлення істини шляхом виявлення й подолання суперечностей у судженнях опонента; у сучасному філософському трактуванні діалектика – це вчення про найзагальніші закони руху як саморуху, розвитку як саморозвитку [33, с. 318].

Цей метод визначає шляхи будь-якого наукового дослідження, в тому числі й дослідження ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю. Він дозволяє дослідити їх у взаємозв'язку і взаємообумовленості, а також з урахуванням соціально-економічного розвитку.

Застосовуючи діалектичний метод, ми дослідили яким чином формувалася система соціальної роботи з безробітною молоддю в Україні (діалектичний принцип розвитку), внутрішні і зовнішні чинники, що впливали на її формування, їх взаємозв'язок і взаємообумовленість (діалектичний принцип взаємозв'язку і взаємообумовленості). Також за допомогою діалектичного методу вивчалися суперечності, що виникають у ході саморозгортання даного процесу.

Із загальнонаукових методів доцільно використати системний метод, метод класифікації, порівняння та узагальнення.

Системний метод (або системний аналіз) виходить із розуміння загальної теорії систем, яка з'явилася у другій половині ХХ століття і трактує будь-яке явище як елемент складної системи, тобто як сукупність пов'язаних між собою елементів. В нашому дослідженні даний метод (разом з діалектичним) є основоположним, адже організація соціальної роботи з безробітною молоддю представляє собою не що інше як складну систему взаємопов'язаних дій,

способів і заходів, направлених на вирішення проблеми безробіття серед молоді.

Крім того, призначення системного методу у даному дослідженні полягає не просто в аналізі організації соціальної роботи як системи, а в системному розгляді тих сукупностей елементів, з яких ця система складається: центри зайнятості, соціальні служби для дітей сім'ї і молоді, навчальні заклади, громадські організації, благодійні фонди та ін., а також зв'язків між ними.

Системний аналіз орієнтує нас на те, щоб в цілісній системі соціальної роботи виокремити окремі елементи (дії, заходи), проаналізувати їх функціонування як самостійних, а потім у взаємозв'язку з іншими елементами. Лише так ми зможемо усвідомити цілісний процес організації соціальної роботи з безробітною молоддю та його ефективність.

Крім визначених основоположних методів (діалектичного і системного), в даному дослідженні будуть використані майже усі загальнологічні методи: систематизація, порівняння, узагальнення.

Метод систематизації використовується при дослідженні специфіки організації соціальної роботи з безробітною молоддю і критеріїв її ефективності. Метод порівняння дозволив виявити домінантні фактори, що впливають на перспективи розвитку даної сфери. Метод узагальнення використовується нами під час підведення підсумків з кожного розділу та при написання висновків усієї магістерської роботи.

У якості методів емпіричного дослідження використовувалися різні діагностичні методи: аналіз документів, статистичні дані, опитування. Зміст цих методів докладніше буде розкрито у наступному розділі.

Таким чином, за результатами праці над першим розділом можна зробити наступні висновки. На основі аналізу наукових джерел було визначено сутність ключових понять, якими ми будемо оперувати при розкритті об'єкту і предмету дослідження. Так, молодь – це соціально-демографічна група, яка виокремлюється на основі фізіологічних і психосоціальних характеристик, зумовлених віком, специфічними інтересами і цінностями та місцем і

функціями у соціальній структурі суспільства. Безробіття – це таке соціально-економічне явище, яке виникає в наслідок того, що частина економічно активного і дієздатного населення в силу різних причин не може знайти роботу. Ця частина населення вважається безробітними. В результаті поєднавши цих двох дефініцій, виводимо необхідне: безробітна молодь – це та частина молоді, яка в певний час, з різних причин виявилася не здатною реалізуватися себе на ринку праці і отримала статус безробітної.

Під організацією соціальної роботи з безробітною молоддю у даному дослідженні розуміється комплекс заходів, здійснюваних спеціальними соціальними установами й закладами (соціальними службами у справі сім'ї, дітей та молоді, центрами молоді, службами зайнятості, громадськими соціальними організаціями, благодійними фондами тощо), направлених на реалізацію безробітною молоддю свого невід'ємного, гарантованого законом, економічного права на зайнятість у відповідності до її інтересів та нахилів.

В цілому під діагностикою ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю ми будемо розуміти, перш за все, спеціально проведені дії за допомогою конкретних способів (діагностичних методів), які дозволять виявити ефективність цієї роботи, тобто співвіднести затрачені зусилля, фінансові та інших ресурси з очікуваним результатом.

Проаналізовано стан наукової розробленості обраної теми в різноманітних джерелах (Законах, монографіях, наукових статтях, документах, підручниках), що дало змогу в подальшому виявити перспективи власного наукового пошуку.

Визначені методологічні прийоми, підходи і методи, за допомогою яких буде здійснюватися дослідження ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю.

Написання першого розділу створило необхідне методологічне підґрунтя для безпосереднього теоретичного аналізу об'єкту і предмету даної магістерської роботи.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ

2.1. Сутність і специфіка організації соціальної роботи з безробітною молоддю в Україні

Соціально-політична й соціально-економічна криза, яка є характерною ознакою сучасної України, породила велику кількість складних соціальних проблем, серед яких молодіжне безробіття, на наш погляд, представляє собою одну з найбільш небезпечних. Правомірно поставити запитання: чому? Адже коли криза є системною, усі проблеми є однаково небезпечними. З одного боку – це справді так. З іншого, деякі невирішені проблеми детермінують появу інших проблем. Саме до таких, ми з повною відповідальністю, можемо віднести молодіжне безробіття. Як відомо, молодь – найбільш активна соціальна група у соціальній структурі суспільства. Такий статус вона отримала завдяки своїм соціально-психологічним і фізіологічним характеристикам.

Молодь володіє великим людським потенціалом: інтелектом, знаннями, побудованими на основі новітніх наукових здобутків, здоров'ям, витривалістю, прагненнями, мотивацією тощо. Виходячи з цього, саме на молоде покоління покладаються великі сподівання щодо подальшого розвитку економіки країни й державного будівництва. Але все це дійсно може спрацювати лише за умови, коли молодь має змогу отримати освіту, професію, робоче місце, на якому вона якраз і буде реалізовувати свій потенціал, тим самим сприяючи економічному піднесенню країни і задоволенню власних потреб. Зовсім по іншому характеризується безробітна молодь. Так, наприклад, «у молоді, безробіття якої триває більше року, формуються такі характеристики як низька самооцінка, невпевненість у собі, зниження рівня домагань і прагнення змін» [34]. Така молодь поступово звикає до обмежень своїх власних потреб. Її також не

цікавлять проблеми суспільного розвитку. У безробітної молоді з'являється апатія, байдужість, зневіра у майбутньому. В решті решт, безробітна молодь перестає бути рушійною силою соціально-економічного розвитку і, навпаки, стає його тягарем. Ця категорія молоді постійно потребує додаткових соціальних витрат у вигляді виплат по безробіттю, субсидій тощо. Деяка частина безробітної молоді обирає шлях асоціальної поведінки, вчиняє крадіжки та більш серйозні кримінальні злочини. Ще одна категорія безробітної молоді поповнює лави трудових мігрантів. На даному прикладі ми показали, яким чином проблема молодіжного безробіття може стати детермінантою інших соціальних проблем: соціальної апатії і споживацтва, злочинності, міграції. Тому вирішення даної проблеми стає однією з першочергових задач соціальної політики держави, де соціальна робота займає центральне місце.

Соціальна робота на теперішній час представляє собою складний і багатогранний соціальний феномен, який вміщує в себе декілька різноманітних, пов'язаних між собою напрямків. По-перше, це наука, яка аналізує соціальні явища, соціальні процеси, соціальні відношення, і на цій основі вибудовує певні рекомендації щодо поліпшення соціального життя як суспільства в цілому, так і окремої соціальної групи чи окремого індивіда (клієнта). По-друге, це безпосередня практична діяльність фахових спеціалістів (соціальних працівників), які на основі знання соціальних закономірностей і різних форм їх практичної реалізації, адаптують інтереси держави, суспільства і особистості один до одного. Здебільшого в поле зору практичної соціальної роботи потрапляють ті категорії населення, які опинилися у складних життєвих обставинах і потребують спеціальної соціальної допомоги, соціальних гарантій і соціального захисту. Виходячи з цього, не складно припустити, що безробітна молодь якраз і є такою категорією.

Завданням даного підрозділу є виявлення сутності і специфіки організації соціальної роботи з безробітною молоддю. Виходячи із філософського розуміння сутності як «смислу певної речі чи явища, який виражає те, що вони собою представляють самі по собі, на відміну від інших речей чи явищ» [35, с.

623], сутністю соціальної роботи з безробітною молоддю є організація специфічної соціальної діяльності, спрямованої на надання допомоги молодим людям, які в певний час опинилися без роботи, та сприяння їм у вирішенні даної проблеми.

Право на працю є невід'ємним економічним правом людини, про що свідчать усі основоположні міжнародні документи з прав людини та конституції демократичних країн. Так, це право зафіксоване у 23 статті Загальної декларації прав людини (ООН, 1948 р.) [24], статті 1-й Європейської соціальної хартії (1961 р.) [36], статті 6-й Міжнародного пакту щодо економічних, соціальних та культурних прав людини (ООН, 1966 р.) [37], статті 43-й Конституції України (1996 р.) [38].

Всі означені документи виголошують, що кожна людина має право на працю, на вільний вибір виду роботи, на справедливі й сприятливі умови праці, на справедливу оплату за рівну працю і на захист від безробіття. Кожен працюючий має право на задовільну винагороду, яка б забезпечувала гідне людини існування для неї самої і членів родини, і доповнювану (за необхідності) іншими засобами соціального забезпечення [24].

Соціальна робота виступає тим соціальним механізмом, котрий переводить потенційно проголошене право на працю в таке, що реально реалізується. Це складна і багатовекторна діяльність, яка носить міжвідомчий і міждисциплінарний характер. Вона здійснюється на дотик інтересів низки структур, таких як державні й недержавні служби зайнятості, навчальні заклади (загальноосвітні, професійні, вищі), державні органи управління, органи місцевого самоврядування, підприємства, комерційні структури, соціальні служби, громадські організації, благодійні фонди тощо.

Своєю головною метою у цьому напрямку соціальна робота, як професійна діяльність, вважає досягнення й підтримання якомога більш високого і стабільного рівня зайнятості серед молоді, аж до досягнення його повного забезпечення. Для реалізації цієї мети заклади й установи соціальної роботи (центри молоді, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді,

недержавні соціальні організації, благодійні фонди) організують діяльність, спрямовану на: 1) сприяння створенню правових і організаційних умов щодо упередження значного зростання безробіття серед молоді; 2) захист права безробітної молоді заробляти собі на життя працюю за вільно обраною професією; 3) працевлаштування молоді з орієнтацією на її інтереси, професійні нахили та здібності; 4) сприяння роботі державних служб зайнятості та створення громадських служб зайнятості; 5) прогнозування поведінки безробітної молоді на ринку праці, діагностика і корекція негативних психічних станів; 6) створення широкої інформаційної мережі, котра сприяє працевлаштуванню; 7) сприяння професійній орієнтації молоді, професійній підготовці і перепідготовці, яка б максимально відповідала потребам ринку праці та ін.

Важливою сутнісною характеристикою соціальної роботи з безробітною молоддю є те, що на відміну від інших форм соціального сприяння (соціального страхування, соціального захисту, соціального забезпечення) – вона представляє собою двосторонню взаємодію. Це означає, що соціальний працівник у роботі з безробітною молоддю завжди спирається на ресурси самого безробітного, тобто організує і спонукає його самого до вирішення власної проблеми.

Виходячи із вище викладеного, можна зробити висновок, що сутність соціальної роботи з безробітною молоддю виражається в організації діяльності по створенню сприятливих умов для інтеграції молоді на ринку праці, адаптації її до сучасних вимог професійної підготовки, надання допомоги молодим людям в реалізації їх соціального права на працю, на вільний вибір професії і виду діяльності, а також у компенсації тих недоліків, які перешкоджають їх повноцінному соціальному функціонуванню у сфері праці.

Для реалізації поставленої мети і задач в організації соціальної роботи з безробітною молоддю, розроблені різноманітні соціальні технології у цьому напрямку діяльності. Ці технології покладені в основу професійної діяльності соціальних працівників. Важливо зауважити, що вся ця діяльність реалізується

у правовому полі України щодо зайнятості населення. Так, у Законі України «Про зайнятість населення» (розділі VIII «Безробіття») чітко визначено статус безробітного, його права, які стосуються матеріальних виплат по безробіттю, послуг з пошуку підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, консультаційних, інформаційних та профорієнтаційних послуг з метою обрання або зміни виду діяльності (професії) [24].

У відповідності до названого Закону соціальні працівники-консультанти, які працюють у центрах зайнятості, та інших соціальних установах виявляють наявність складної життєвої ситуації, викликаної безробіттям молоді та організують допомогу. Вона може мати різноманітний зміст і характер. Соціальні працівники надають інформацію про наявність вакантних робочих місць на підприємствах, в установах і організаціях, про можливості перенавчання. Проводять професійне консультування щодо пошуку роботи, беруть участь у розробці плану пошуку роботи та здійснюють супровід в процесі його реалізації.

Допомога соціального працівника може бути прямою, безпосередньою і опосередкованою. Пряма допомога направлена безпосередньо на захист прав безробітної молоді людини, зняття негативних психічних станів. Опосередкована допомога здійснюється через його найближче оточення (родину, друзів).

В організації соціальної роботи з безробітною молоддю важливо диференціювати клієнтів на тих, хто має чітке уявлення про роботу, яку вони хотіли б отримати і тих, хто такого уявлення не має. У співбесіді з професійно зорієнтованими молодими людьми слід з'ясувати, чому безробітний хоче отримати саме таку роботу, чи здатен він виконувати бажану роботу, чи знає він, які обмеження існують в ній. Якщо співбесіда дала позитивний результат, можна розробляти «дорожню карту» дій у підборі відповідної роботи.

Інша група клієнтів – ті, хто не має уявлення про свою майбутню роботу. У даному разі соціальний працівник на основі аналізу індивідуальних схильностей, психофізіологічних характеристик, рівня освіти, кваліфікації,

досвіду роботи клієнта та пропозицій регіонального ринку праці, сам може запропонувати роботу із списку вакансій. При цьому також слід враховувати, чи згоден клієнт пройти відповідне перенавчання чи отримати додаткові (суміжні) компетентності.

Наступним кроком у діяльності соціального працівника є застосування технології самопрезентації. Дуже добре нас навчали застосовувати дану технологію на практичних заняттях «Тренінг з працевлаштування», які проводила доцент кафедри Г. Бойко. Її сутність полягає в активізації діяльності самого безробітного. Соціальний працівник у цьому випадку лише направляє молоду людину на активний пошук роботи та планування свого працевлаштування. Під час виконання усіх етапів – 1) постановка цілі, 2) детальне складання резюме (з додаванням портфолію власних досягнень), 3) пошук інформації (газети, спеціалізовані сайти, моніторинг соціальних мереж), 4) розвиток комунікативних здібностей і навчання діловому спілкуванню, 5) робота над іміджем і дресс-кодом – безробітний відчуває емоційний підйом. В нього з'являється віра у свої сили, впевненість у реалізації поставленої мети.

Якщо безробітний вже має професійну освіту, дуже важливо звертати увагу на те, щоб пошук роботи здійснювався у відповідності до набутої професії. Адже молода людина п'ять років навчалася, витратила фізичні, психічні, інтелектуальні, матеріальні ресурси на здобуття професії. Має у цій сфері знання, вміння і навички і бажає реалізувати набутий потенціал. Також для цієї категорії молоді, яка поки що не знайшла свого місця на ринку праці, варто запропонувати розвиток власної підприємницької діяльності. Допомога соціальних служб у цьому напрямку може бути спрямована на організацію навчання з питань ведення бізнесу та реєстрації підприємницької діяльності, організацію зустрічей з успішними підприємцями регіону (так звані «мотиваційні сніданки»), організацію конкурсів бізнес-проектів і таке інше.

В тактичному плані така соціальна робота сприятиме орієнтації безробітної молоді на досягнення власного благополуччя шляхом реалізації

своїх трудових мотивацій і зайнятості молодих людей. У стратегічному плані мова йде про підготовку покоління людей, здатних нарощувати фінансово-економічні, наукові, інформаційні, соціально-політичні, культурні і духовні ресурси суспільства.

Таким чином, розкривши сутність і форми організації соціальної роботи з безробітною молоддю, перейдемо до розкриття специфіки цієї діяльності.

На нашу думку, специфіка організації соціальної роботи з безробітною молоддю полягає у тому, що безробітна молодь – це специфічна у психологічному плані категорія людей. Як стверджують психологи, якщо безробітна молода людина довгий час перебуває у стані безробіття (більше року), то в неї починаються певні особистісні деформації, які проявляються у зниженні соціальної активності, депресивному стані, погіршенні самопочуття тощо, що заважає їй у спілкуванні з потенційними роботодавцями [39, с. 153].

Соціальна робота як практична діяльність здійснює надання різних видів соціальної підтримки й допомоги різним категоріям людей. В руслі досліджуваної нами проблематики, організація соціальної роботи з безробітною молоддю полягає, у тому числі в тому, щоб забезпечити психологічний комфорт клієнту і допомогти йому подолати психологічні проблеми, пов'язані із безробіттям. Отже, необхідно розвивати психо-соціальний підхід в практиці соціальної роботи. Даний підхід описаний у працях закордонних психологів М. Річмонд і Ф. Холлі. Застосування даного підходу в соціальній роботі полягає у широкому залученні професійних психологів до діяльності у сфері соціальної роботи. Адже соціальні працівники хоч і мають загальну психологічну підготовку, не здатні надавати професійне психологічне консультування. Їх задача полягає в організації зустрічі клієнта з психологом.

Звернення до психолога може викликати у безробітного певні негативні емоції, оскільки довгий час в нашій країні психологи асоціювалися із психіатрами, а ті хто до них звертався «психами». Отже, соціальний працівник

повинен пам'ятати, що це дуже делікатна справа. І хоча в останній період психологічна допомога стала доволі поширеною і не викликає вже такого відторгнення, соціальний працівник дуже обережно повинен запропонувати психологічну допомогу, проводячи при цьому певну просвітницьку роботу. Тим самим він формує установку на природність звернення до психолога. Саме допомога у подоланні стресової ситуації є першим вдалим кроком на шляху до працевлаштування.

Психосоціальна допомога потрібна тим молодим безробітним, які знаходяться у стані депресії зі зниженою активністю соціальної поведінки та песимістичною настрої. Саме психологічне консультування у цьому випадку може допомогти у подоланні стресової ситуації та відновленні душевних сил безробітного.

Найбільш розповсюдженими на теперішній час є програми психосоціальної допомоги безробітним, які здійснюються у центрах зайнятості у вигляді тренінгової, клубної роботи та індивідуального психологічного консультування.

Таким чином, міждисциплінарність виражає специфіку організації соціальної роботи з безробітною молоддю. Психосоціальна допомога, залучена до сфери соціальної роботи, яка включає систему психологічних засобів і методів, котрі сприяють подоланню кризових станів та професійному самовизначенню особистості, підвищують її конкурентоспроможність на ринку праці. Методи психосоціальної допомоги запозичені із практичної психології та адаптовані до задач соціальної роботи з безробітною молоддю.

У даному підрозділі нами були виявлені сутнісні характеристики соціальної роботи з безробітною молоддю та досліджена специфіка її організації. Також розглянуті основні форми соціальної роботи з безробітною молоддю, що дасть нам змогу в подальшому зосередити свою увагу на діагностуванні ефективності цих форм.

2.2. Соціальна діагностика як спосіб визначення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю в Україні

Соціальна діагностика, як вже зазначалося у підрозділі 1.2 – це процес вивчення соціального об'єкта (процесу або явища) за допомогою спеціальних методів, в наслідок чого можна встановити його стан на теперішній час та тенденції розвитку. Також соціальна діагностика дозволяє визначити рівень соціального благополуччя – неблагополуччя в тій чи іншій сфері суспільного життя. Визначаючи роль соціальної діагностики, важливо відмітити, що вона здійснюється на основі міждисциплінарних зв'язків соціальної роботи з соціологією, педагогікою, психологією, економікою, статистикою та іншими галузями наукового знання. Сьогодні соціальна діагностика є невід'ємною складовою будь-якого технологічного циклу, в тому числі й технологій соціальної роботи.

Як спосіб комплексного накопичення соціальних знань, діагностика почала впроваджуватися у дослідницьку практику на початку ХХ ст., а сам термін почав широко використовуватися наприкінці 20-х років ХХ ст.

Соціальна діагностика дає змогу отримувати достовірні знання про стан досліджуваного об'єкту, навіть не дивлячись на його складність та багатоманітність проявів. Якщо об'єкт складний, діагностиці повинні підлягати усі його сторони і аспекти. У цьому випадку діагностичних методів також буде застосовуватися значно більше.

Інколи соціальну діагностику ототожнюють із психологічною діагностикою. Але ми вважаємо це недоречним. Соціальна діагностика, як технологія соціальної роботи, відрізняється від психодіагностики більш широким діапазоном об'єктів вивчення, застосуванням значно більшої кількості діагностичних методів (включаючи і методи психодіагностики), складністю обробки отриманої інформації та глибиною аналізу. Оскільки було відзначено, що соціальна діагностика вирізняється широким діапазоном об'єктів вивчення, то природно постає питання – що може виступати об'єктом соціальної діагностики у соціальній роботі? Відповідь очевидна: немає обмежень об'єктів

соціальної діагностики. Це можуть бути: 1) окремі клієнти, споживачі соціальних послуг; 2) різні групи населення, які в силу певних обставин потребують соціальної допомоги та захисту; 3) організації, які надають соціальні послуги тощо. Звідси, у соціальній діагностиці виділяють три рівні: мікрорівень – діагностика клієнта; мезорівень – діагностика певної специфічної соціальної групи (безробітні, «діти вулиці», люди з обмеженими можливостями і т. ін.); макрорівень – організації, органи влади і навіть цілі сфери суспільного життя, наприклад соціальна політика.

Метою соціальної діагностики у соціальній роботі є дослідження сутності конкретних соціальних проблем, зокрема організації роботи з безробітною молоддю, для встановлення фактичного стану даної діяльності і міри її відхилення від діючих соціальних нормативів у цій сфері, зразків належного стану або розвитку; а також встановлення відповідності між заявленими цілями і задачами та отриманими результатами. Як методологічний інструментарій, діагностика організації роботи з безробітною молоддю дасть нам не лише необхідні знання про її реальний стан, але й ту інформацію, на основі якої ми зможемо здійснити певні соціальні прогнози та запропонувати рекомендації щодо підвищення ефективності цієї діяльності.

Проведений аналіз соціальної діагностики як способу визначення ефективності функціонування соціального об'єкту, в даному магістерському дослідженні – це організація соціальної роботи з безробітною молоддю, потребує детального розгляду методів соціальної діагностики, їх пізнавальних можливостей, сфер і способів застосування.

Вище ми вже відмічали, що діапазон методів соціальної діагностики надзвичайно широкий, при чому він носить міждисциплінарний характер, тобто використовуються методи різних наукових напрямків: соціологічні методи, психологічні, статистичні тощо.

Серед найбільш вживаних методів можна назвати такі: спостереження, опитування, біографічний метод; аналіз документів; тестування; аналіз статистичних даних; обстеження і багато інших. В рамках даного підрозділу,

вважаємо за необхідне, коротко охарактеризувати методи соціальної діагностики для того, щоб потім визначитися, які саме методи доцільно використати у даній науковій роботі.

Спостереження – це науковий метод, який передбачає спеціально організоване сприйняття досліджуваного об'єкта у звичайних для нього умовах. Наукове спостереження суттєво відрізняється від буденного тим, що здійснюється за спеціально розробленим планом (у відповідності до мети дослідження), має чітко визначені терміни і усі прояви стану об'єкту чітко фіксуються [40, с. 96]. За допомогою спостереження, як правило, вивчаються зовнішні прояви поведінки індивіда і вже по них складається загальне уявлення про нього. Виходячи з опису даного методу, ми розуміємо його важливість у соціальній роботі, але у даному дослідженні його застосування не дасть змоги виявити ефективність організації соціальної роботи з безробітною молоддю.

Зазвичай, найбільш розповсюдженими діагностичними методами майже в усіх соціальних науках, в тому числі і в соціальній роботі, є опитувальні методи. Поняття «опитування», в першу чергу, означає спосіб отримання інформації, носіям якої є індивіди.

Коротко охарактеризуємо даний вид методів. До речі, слід сказати, що серед опитувальних методів є достатньо велика кількість підвидів: анкетне, експертне, соціометричне опитування; формалізоване інтерв'ю, неформальна бесіда; фокус-група, і кожен них має свою специфіку. Спочатку визначимо загальні характеристики опитувальних методів.

Метод опитування – це спосіб отримання вербальної інформації (вербальна інформація – словесна інформація, яка передається за допомогою усної мови, тексту чи письма), у якій містяться важливі відомості про думку, знання (незнання), цінності, оцінки, ставлення і таке ін. соціального суб'єкта [41, с. 163].

В широкому сенсі опитування включають інтерв'ю, бесіду (теж саме інтерв'ю, але неформалізованого характеру) і анкетування. У вузькому значенні

опитування передбачає лише бесіду. У даному дослідженні ми будемо використовувати дане поняття саме у широкому тлумаченні.

Анкетування – такий вид опитування, при якому взаємодія дослідника і респондента опосередкована анкетною, яку слід заповнити опитуваному. Інтерв'ю – також різновид опитування, але в ході якого відбувається безпосередній контакт (спілкування) дослідника з респондентом. Який вид опитування слід застосувати, дослідник обирає у кожному конкретному дослідженні, виходячи з його мети, задач та можливостей отримати інформацію.

Пізнавальні можливості опитувальних методів доволі широкі, але ці методи незамінні (майже безальтернативні) в тих випадках, коли є потреба в отриманні інформації, пов'язаної із сферою свідомості людини (її потреби, інтереси, мотиви, думки, оцінки, ставлення до чогось). Адже така інформація може бути отримана тільки від самих людей, її носіїв.

Специфікою методів опитування є форма спілкування у діаді «запитання – відповідь». Формулюючи запитання, дуже важливо враховувати, що у цій взаємодії стикається наукова (дослідник) і буденна (респондент) свідомості. Тому, анкети повинні бути простими, запитання бажано формулювати у доступній, зрозумілій формі, щоб не поставити опитуваного в «тупик» і, тим більше, не викликати відторгнення, тобто небажання спілкуватися з дослідником. Вони (запитання) повинні бути розташовані і анкеті у логічній послідовності, згруповані у певні смислові блоки. З одного боку, це полегшить роботу респонденту, з іншого – полегшить подальшу обробку інформації.

Проаналізувавши специфіку методу анкетування, ми вважаємо, що цілком доцільно використати даний діагностичний метод у нашій магістерській роботі. За допомогою даного методу ми зможемо вивчити наскільки безробітна молодь усвідомлює сутність соціальної проблеми молодіжного безробіття, яка створила для них складну життєву ситуацію. Також респонденти зможуть висловити своє ставлення до тих організаційних форм соціальної роботи, якими соціальні працівники намагаються допомогти подолати стан безробіття,

оцінити ефективність цих організаційних форм. Крім того, відповідаючи на сформульовані відповідним чином запитання анкети, безробітні молоді люди висловлять свої орієнтири, бажання й запити щодо майбутньої роботи; чи активні вони у пошуку роботи; які власноручні дії застосовують у даному пошуку; як використовують рекомендації соціальних працівників і таке інше. Аналізуючи отримані результати, ми зможемо не лише оцінити ефективність організації соціальної роботи з безробітною молоддю, але й розробити певні рекомендації щодо підвищення її ефективності.

Охарактеризуємо ще один важливий діагностичний метод, який, на нашу думку, варто застосувати при вивченні ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю – аналіз документів.

Так вже історично склалося, що майже уся (особливо офіційна) життєдіяльність людей: економічна, політична, правова, соціальна документується. Можна сказати, що документи є своєрідним відображенням протікання суспільного життя. Вони у тому чи іншому ступеню описують суспільне життя, фіксуючи різні події і факти. У документах міститься інформація про життєдіяльність людей, різних груп суспільства, діяльність різноманітних установ, закладів, організацій. Тому документи для дослідника завжди є цінним джерелом отримання необхідної інформації. Для чіткого розуміння звернемося до визначення поняття «документ».

Документ – це матеріальний об'єкт із зафіксованою на ньому відповідним чином інформацією, яка містить в собі певні відомості про життєдіяльність людей [41, с. 151]. Зміст інформації, представленої у документі може бути різноманітним: 1) дані про соціальні процеси, необхідні для будь-яких досліджень (офіційні документи: плани, протоколи, звіти, доповідні і службові записки тощо); 2) уявлення про стан думок, цінностей, переживань авторів документів (неофіційні документи: листи, щоденники, автобіографічні нариси і т. ін.); 3) інформація про минулі події (історичні документи) та багато інших відомостей.

Звичайно для даного дослідження нам будуть цікавими саме офіційні документи, які знаходяться в обігу служб зайнятості. Аналізуючи дані документи ми можемо скласти уявлення про організацію соціальної роботи з безробітною молоддю та спробувати визначити за певними критеріями її ефективність.

Важливим для діагностики визначеного предмета даного дослідження є статистичні методи. Основою статистичних методів є аналіз показників статистичної інформації соціальної сфери: доходи населення, витрати на соціальне забезпечення в тому числі по безробіттю, витрати на споживання матеріальних благ та послуг, кількість зареєстрованих безробітних, кількість вакантних робочих місць, кількість працевлаштованих за певний проміжок часу тощо. Аналізуючи дану інформацію, також можна скласти уявлення про ефективність організації соціальної роботи з безробітною молоддю.

Таким чином, у даному підрозділі нами було виявлено сутність соціальної діагностики як способу визначення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю. Ми з'ясували, що за допомогою соціальної діагностики можна отримати інформацію про реальний (а не уявний) стан соціального об'єкта, оцінити його і запропонувати заходи щодо його поліпшення. Вона також необхідна для розробки соціального проекту. Адже без попереднього, виявленого шляхом діагностики, аналізу, будь-який проект може виявитися химерним прожектором. Також були проаналізовані методи соціальної діагностики та обрані найбільш доцільні для даного дослідження.

2.3. Критерії ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю в Україні

Поняття «ефективність» є найбільш складним соціально-економічним феноменом, запропонованим людством для аналізу показників різних видів своєї діяльності. У найбільш узагальненому вигляді ефективність є інтегральним показником тієї чи іншої діяльності і характеризує її смисл, значимість і доцільність [29].

Сьогодні підвищення ефективності соціальної роботи виступає однією з ключових проблем для теоретиків, практиків у даній сфері, органів державної влади, викладачів ВНЗ, які готують професійних соціальних працівників. Мабуть природно поставити запитання: чому? Простої відповіді на нього не варто шукати. Соціальна робота – це такий вид діяльності, у центрі якого знаходиться людська особистість, її гідність, захист її соціальних прав, її всебічний розвиток, гармонізація відносин із соціумом, забезпечення соціальної справедливості тощо. Якщо виходити із такого розуміння сутності соціальної роботи, тоді стає зрозумілим постановка проблеми про її ефективності. В протилежному випадку, тобто якщо припуститися про її неефективність, будуть порушені засадничі принципи людського існування.

Отже, пошук шляхів підвищення ефективності соціальної роботи не надумана, а цілком нагальна потреба сьогодення. Це перша відповідь на поставлене нами запитання. А друга – лежить у площині економічних важелів. Для функціонування різноманітних соціальних служб і здійснення ними відповідної соціальної роботи держава витрачає певні матеріальні ресурси (утримання приміщень, оплата праці соціальних працівників, фінансування соціальних програм тощо). Звичайно, постає питання про ефективність їх використання.

Таким чином, ми спробували довести правомірність постановки питання щодо ефективності соціальної роботи взагалі і зокрема з безробітною молоддю.

На теперішній час склалося два основних підходи до визначення ефективності соціальної роботи. Перший підхід більш узагальнений. Він спирається на економічне трактування ефективності. Згідно даного підходу ефективність соціальної роботи розглядається як співвідношення між досягнутими результатами (ефектами) та затратами, пов'язаними із забезпеченням цих результатів. Другий – ефективність пов'язує безпосередньо із фактично досягнутими результатами [42, с.392].

В рамках другого підходу наведемо декілька дефініцій ефективності соціальної роботи. Наприклад, на думку дослідника Є. Комарова, ефективність

соціальної роботи визначається як максимально можливі у певних умовах досягнення цілей щодо задоволення соціальних потреб населення при оптимальних затратах [43, с.109]. Як зазначають Б. Усманов і К. Фальковська, ефективність соціальної роботи, яка здійснюється соціальними службами та їхніми працівниками разом з клієнтами, – це показник даної роботи, у якому відображається досягнення поставлених цілей щодо максимального задоволення соціальних потреб клієнтів, вирішення їхніх соціальних проблем і вихід із складних життєвих обставин [44, с. 39]. А як стверджує О. Попов, ефективність соціальної роботи може бути виражена ступенем діагностики та задоволення соціальних потреб певних категорій населення, які потребують допомоги та соціальної підтримки соціальних працівників [45, с. 37].

Не менш складним виявилось визначити критерії ефективності соціальної роботи, тобто віднайти такі інструменти, за допомогою яких можна виміряти і оцінити цю ефективність. Як зазначає К. Фальковська «фактично система критеріїв і показників ефективності соціальної роботи є умовою визначення цієї ефективності і в той же час є інструментом отримання інформації щодо якості професійної діяльності фахівців соціальної сфери» [46, с. 91-92].

Визначимо, що таке критерій. «Критерій – це відмінна ознака, яка об'єктивно відображає стан того чи іншого процесу, на основі якого відбувається оцінка. Критеріями можуть бути не усі ознаки, а лише ті, що відповідають певним вимогам. А саме, вони повинні бути об'єктивними, відображати не другорядні, а суттєві і повторювані ознаки. Кожний критерій містить в собі групу якісних і кількісних показників, які розкривають його зміст» [29].

Виходячи із даної дефініції, критеріями ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю буде вважатися система показників, у якій відображається ідеальна модель цієї роботи, де кінцевою метою є сприяння повній зайнятості молоді у відповідності до її нахилів, потреб, інтересів. Але таке визначення є дуже узагальненим, тому його слід розкласти на низку

деталізованих показників. Ми вважаємо, що критеріями ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю можуть бути такі.

1) Кадрове забезпечення соціальних служб, служб зайнятості кваліфікованими фахівцями соціальної роботи.

2) Розгалуженість мережі соціальних служб, здатних надавати допомогу у сфері зайнятості.

3) Рівень аналітичної і прогностичної діяльності у службах зайнятості.

4) Повнота інформації про стан регіонального ринку праці.

5) Професіоналізм і компетентність соціальних працівників у наданні допомоги безробітній молоді.

6) Якість консультативної допомоги для безробітної молоді (правової, психологічної).

7) Наявність соціальних партнерів у вирішенні проблеми зайнятості молоді.

8) Забезпечення позитивної динаміки у зменшенні кількості безробітної молоді.

Звичайно, ці критерії, у свою чергу, можуть поділятися ще на більш деталізовані показники стосовно кожного окремого виду роботи з безробітною молоддю. Але й їх достатньо для того, щоб продіагностувавши їх, можна було зробити певні висновки про ефективність соціальної роботи з безробітною молоддю.

У другому розділі магістерської роботи було виконано наступні дослідницькі завдання.

1. З'ясована сутність і виявлена специфіка організації соціальної роботи з безробітною молоддю. Вона виступає тим соціальним механізмом, котрий переводить потенційно проголошене право на працю в таке, що реально реалізується. Це складна і багатовекторна діяльність, яка носить міжвідомчий і міждисциплінарний характер. Важливою сутнісною характеристикою соціальної роботи з безробітною молоддю є те, що на відміну від інших форм

соціального сприяння (соціального страхування, соціального захисту, соціального забезпечення) – вона представляє собою двосторонню взаємодію. Це означає, що соціальний працівник у роботі з безробітною молоддю завжди спирається на ресурси самого безробітного, тобто організує і спонукає його самого до вирішення власної проблеми.

2. Проаналізовані можливості соціальної діагностики як способу визначення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю. За її допомогою можна вивчити стан конкретних соціальних проблем у означеній сфері. Проаналізовані різноманітні методи соціальної діагностики та їх пізнавальні можливості.

3. Визначені критерії ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю. Методи діагностики в критерії будуть покладені в основу прикладного дослідження.

РОЗДІЛ 3

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ

3.1. Аналіз результатів діагностики ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю

Діагностику ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю розпочнемо з аналізу статистичних даних. У якості статистичних даних були використані статистичні звіти, надані нам в Запорізькому обласному центрі зайнятості (ЗОЦЗ), інформація, розташована на офіційному сайті ЗОЦЗ, на інших офіційних сайтах, а саме: Запорізької Обласної державної адміністрації, Запорізької міської ради, Головного управління Державної служби статистики в Запорізькій області.

Аналіз статистики дозволить нам усвідомити масштаби досліджуваної проблеми, тобто стану безробіття взагалі і молодіжного безробіття, зокрема.

Так, за даними Головного управління статистики чисельність наявного населення в Запорізькій області станом на 1 січня 2018 року становила 1 мільйон 723 тисячі 171 людей [47].

Офіційно зареєстрованих безробітних по області на вересень 2018 року 19 тисяч осіб, що складає 2,4% до усього працюючого населення працездатного віку нашої області [48] (Див. В). До речі, в додатку, який розташований на офіційному сайті наводяться дані по усій Україні, тому в нас є можливість порівняти стан безробіття в Запорізькому регіоні у порівнянні з іншими регіонами України. Вищий рівень безробіття зареєстрований лише у Вінницькій (2,8%), Житомирській (2,6%), Кіровоградській (3,6%), Миколаївській (2,9%), Полтавській (3,1%), Рівненській (2,6%), Сумській (2,9%), Черкаській (3,0%), Чернігівській (2,5%) областях [48]. Отже, із 24 областей і міста Києва по рівню безробіття Запорізька область знаходиться на 16 місці. При чому, якщо проаналізувати області, які «перегнали» нашу, то слід зазначити – крім

Кіровоградської і Миколаївської, вони ніколи не мали потужного промислового потенціалу. Вінницька, Житомирська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Черкаська, Чернігівська – це сільськогосподарські регіони з невеликою кількістю підприємств переробного сільськогосподарського виробництва. А, як відомо, сільське безробіття завжди перевищує міське, особливо зараз, коли утворилися крупні агрохолдинги, які займаються в основному вирощуванням зернових культур і не потребують великої кількості робочих рук.

Такі показники можуть свідчити про те, що індустріальний потенціал нашого міста поступово скорочується (як і Кіровоградської, і Миколаївської областей), а це означає, що рівень безробіття буде рости. Тут, щоправда, як стверджують демографи «хто кого випередить» (сумний жарт). Тобто, скорочується кількість робочих місць, але й скорочується чисельність населення. Так, за даними статистики «в минулому році кількість людей, що проживають на території регіону, становило 1 725 327 осіб. В цілому, за 2017 рік запорожців стало на 16 317 осіб менше. Смертність перевищує народжуваність в два рази. На 100 померлих припадає 51 новонароджене немовля» [47].

Але повернемося до показників безробіття на теперішній час. Із 19,0 тисяч безробітних в Запорізькій області – 7752 тис. молодь у віці до 35 років, що складає 40,8% від усіх безробітних [49].

Показники в цілому по Україні щодо безробітної молоді такі «частка безробітних осіб віком 15-24 роки складала 77,7% від загальної чисельності безробітних, у віці 25-29 років – 20,7%, що в середньому складає 49,2% безробітної молоді серед усіх зареєстрованих безробітних» [50].

Таким чином, у порівнянні з показниками в цілому по Україні молодіжне безробіття в нашому регіоні дещо нижче (майже на 10 відсотків), але тим не менш майже половина офіційних безробітних – це молоді люди, спроможні, активні, більшість з них освічені, готові до праці. Тільки, нажаль, ринок праці не спроможний запропонувати їм робоче місце. А якщо врахувати скільки всього молоді у віці від 15 до 35 років проживає на території області –

приблизно 200 тися [51; 52], то рівень безробіття серед цієї категорії населення складає приблизно 25%, тобто кожен четвертий молодий мешканець Запорізької області – безробітний.

Таким чином, перший діагностичний прийом магістерського дослідження, який базувався на аналізі статистичних даних, дозволив нам представити стан молодіжного безробіття в Запорізькій області. А також порівняти деякі кількісні показники з іншими регіонами України, або країни в цілому. Статистика дозволила усвідомити стан проблеми як небезпечний.

Тепер розглянемо інституціональну систему соціальної роботи з безробітною молоддю в Запорізькій області. Головною інституцією в цій системі є Запорізький обласний Центр зайнятості (ЗОЦЗ). ЗОЦЗ представляє собою головну представницьку установу Державної служби зайнятості в Запорізькому регіоні. Нагадаємо, «Державна служба зайнятості – це централізована система державних установ, діяльність якої направляється і координується Міністерством соціальної політики України. Основними завданнями Служби зайнятості є забезпечення комплексного вирішення питань, пов'язаних з регулюванням зайнятості населення, професійною орієнтацією, працевлаштуванням, соціальною підтримкою тимчасово непрацюючих громадян» [53].

Виконуючі свої основні функції з надання соціальної допомоги і підтримки безробітних, ЗОЦЗ став центральним дієвим осередком соціальної роботи у вирішенні проблеми пошуку підходящої роботи для осіб, які опинилися у скрутній ситуації у зв'язку із втратою роботи.

Далі ми аналізували документи Запорізького обласного Центру зайнятості, надані нам під час проходження виробничої практики (плани, аналітичні звіти, нормативно-правові акти тощо), в яких відображається соціальна робота з безробітними, в тому числі з безробітною молоддю.

Перше, на що ми звернули увагу – це нормативно-правова база, з якою працюють фахівці Центру зайнятості. Вона вся укомплектована й упорядкована, строго розділена за рівнями першочерговості дії: міжнародні законодавчі акти,

які Україна ратифікувала (Меморандуми, Пакти, Хартії), документи загальнонаціонального рівня (Закони, Постанови, Розпорядження), регіонального рівня (рішення, ухвали, угоди). Рівень організаційної діяльності з документами дуже високий. Вся система автоматизована. Будь-який документ можна швидко знайти в електронному вигляді.

Найціннішим надбанням звичайно є бази даних. Створена електронна база, в яку внесені усі безробітні, зареєстровані в області. Так само створені бази даних щодо вакансій, які пропонуються на регіональному ринку праці. Існує також база всеукраїнського ринку праці, доступ до якої надається Державною службою зайнятості. Це дозволяє розширити зону пошуку роботи для безробітних не тільки в межах району чи області, а й держави в цілому. Такі вакансії пропонуються тим безробітним нашого регіону, які готові за прийнятних умов (надання тимчасового помешкання, службової квартири, гуртожитку) переїхати до нового місця роботи.

Штат працівників Запорізького обласного Центру зайнятості складає: апарат – 18 осіб і 35 осіб фахівців різного профілю, в тому числі професійні психологи, соціальні працівники (до речі, випускники факультету соціології та управління Запорізького національного університету), юристи тощо. Протягом трьох останніх років відбувалася реорганізація служби зайнятості у відповідності до нових вимог і викликів. На теперішній час успішно працює 17 філій Запорізького ОЦЗ по області і 3 базових центри зайнятості у м. Запоріжжі.

Своїми першочерговими завданнями в організації соціальної роботи з безробітними ЗОЦЗ вбачає у: 1) створенні дієвих програм сприянню зайнятості; 2) озброєнні безробітних необхідним інструментарієм, котрий підвищить їх конкурентоздатність на ринку праці; 3) розробці спеціальних програм для сприяння у працевлаштуванні соціально незахищеним верствам населення (особливо інвалідам, для яких робота часто виявляється єдиним способом виживання); 4) створенні і започаткуванні системи партнерських відносин з роботодавцями. Зміст цієї роботи полягає у стимулюванні підприємців до створення нових робочих місць; 5) налагодженні співпраці з освітніми

зкладами м. Запоріжжя і області з метою організації осередків професійного навчання, підвищення кваліфікації, отримання додаткової спеціалізації безробітними. Крім того, науковці залучаються для консультативної роботи з безробітними тощо (зміст цих напрямків роботи буде проаналізовано нижче).

Аналізуючи соціальну роботу з безробітними, яку проводить ЗОЦЗ на основі наданих документів, слід обов'язково відзначити, що Запорізька служба зайнятості постійно розвивається і модернізує свою роботу. Переглядаючи плани заходів у роботі з безробітними ми мали змогу впевнитися, що вони не переписуються з року в рік, а постійно доповнюються новими формами роботи. Повторюються лише ті, які користуються найбільшим попитом серед безробітних. Такі форми соціальної роботи стають постійно діючими, як то: психоконсультації, тренінги з самопрезентації, юридичні консультації, або традиційні заходи: ярмарки вакансій.

Постійно шукаючи нові, більш ефективні форми соціальної роботи з безробітними, Запорізький обласний центр зайнятості з першого січня 2019 року запроваджує якісно нову форму соціальної роботи з безробітними – впроваджує кар'єрних радників. Кар'єрні радники стають для безробітного особистими менеджерами-консультантами з питань підвищення конкурентоспроможності на ринку праці і працевлаштування. На посаду кар'єрних радників планується брати фахових соціальних працівників, які володіють технологіями соціальної роботи з безробітними, навичками тренінгової і консультативної роботи. Їх безпосередня задача полягатиме в тому, щоб допомогти клієнту прийняти максимально правильне рішення у вирішенні проблеми працевлаштування.

Але, як зазначає керівник ЗОЦЗ І. Дудник, як би старанно й віддано не працювали фахівці служби зайнятості, якщо ринок праці скорочується як «шагренева шкіра», то й ефективність соціальної роботи з безробітною молоддю буде не високою. Тому, одним з пріоритетних напрямків роботи ЗОЦЗ обрано розширення співробітництва з великими підприємствами, завдяки чому вдалося збільшити базу вакансій. Так, за 2018 рік роботодавці запропонували

близько 46 тис. вакансій, що на 2,7 тис. більше аніж у попередній рік. З середини 2018 року розпочато масштабний соціальний проект Запорізького обласного Центру зайнятості із Спілкою промисловців і підприємців Запоріжжя «Потенціал» під назвою «Перший бізнес-Хаб на Запоріжжі». Його метою є надання необхідних знань для клієнтів Центру зайнятості (особливо молоді і жінок – категорій, які найбільше потерпають від безробіття) для відкриття власного бізнесу шляхом отримання необхідного кейсу послуг, налагодження комунікації з органами місцевого самоврядування.

Вагому роль в арсеналі соціальної роботи з безробітною молоддю обласної служби зайнятості займає профорієнтаційна робота. Правильний вибір професії, де гармонійно поєднується врахування особистісних властивостей, інтересів і можливостей людини і в той же час потреб регіонального ринку праці – це одна із складових успіху у працевлаштуванні. Соціальною службою зайнятості в Запорізькій області реалізується профорієнтаційна робота з різними групами клієнтів, зареєстрованих у центрі. Як вважають працівники Центру зайнятості, своєрідним ноу-хау цього напрямку соціальної роботи є онлайн-профорієнтація за допомогою спеціально створеного сервісу, у який можна увійти з будь-якого домашнього комп'ютера. Кожний безробітний і навіть працюючий, але такий, що хоче змінити роботу, може пройти тестування і безкоштовно отримати послуги з профорієнтації.

В рамках діагностики ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю, ми також вирішили продіагностувати даний сервіс. В процесі діагностики виявилися певні складності з реєстрацією для проходження тестування (реєстрація громіздка, довга за часом, потребує багато верифікаційних процедур), що може викликати незадоволення у клієнта і позбавити бажання далі працювати з цим сервісом. Зміст тесту дуже узагальнений і не дає чіткого уявлення про професію, яка найбільш відповідає особистісним нахилам, а головне інтересам. Вважаємо що даний сервіс потрібно ще вдосконалювати.

При аналізі ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю, варто, на нашу думку, розглянути також роботу відділень ЗОЦЗ у різних районах області. Як показав аналіз документів, найактивніше відбувається соціальна робота з безробітними у м. Мелітополі і Бердянську. Щодо інших міст і районів, ми не змогли отримати якихось більш-менш достовірних даних.

Основним напрямком соціальної роботи у м. Мелітополь служба зайнятості вважає профорієнтаційну роботу. Це пов'язано з тим, що місто, у порівнянні з обласним центром, не володіє великим потенціалом вакансій. І самі вакансії носять специфічний характер. Це пов'язано із специфікою економічного розвитку міста. Справа в тому, що індустріально-промисловий комплекс Мелітополя опинився у занепаді. Але доволі активно розвивається сфера послуг (Мелітополь має вдале розташування на перетині магістральних автошляхів), тому постійно відкриваються заклади сервісу – автозаправні станції з магазинами і кафе, придорожні кафе і маленькі ресторанчики, розширюється мережа магазинів побутової електротехніки, розвивається агропереробний комплекс (Мелітопольський м'ясокомбінат, кондитерська фабрика «Фантазія», пивоварня «Димиорс», Мелітопольський маслоекстракційний завод «Олком», консервний завод і таке ін.). Для того, щоб ця сфера продовжувала розвиватися і нарощувати оберти, потрібні молоді кадри різного профілю: від виробничих спеціальностей до сучасних, пов'язаних із новими технологіями переробки сировини, виготовлення високо сертифікованої харчової продукції. Але шкільна молодь продовжує орієнтуватися або на обласний центр, або взагалі на столицю і все більше на спеціальності, які не мають застосування в господарчому комплексі рідного міста. Саме цим і зумовлений в соціальній роботі регіонального центру зайнятості м. Мелітополя головний акцент на профорієнтаційну роботу.

Традиційним заходом в цьому напрямку став День кар'єри – PROFITDAY, який відбувається наприкінці травня, коли старшокласники завершують навчання. Співорганізаторами такої форми соціальної роботи для молоді виступають Мелітопольський центр зайнятості, Міський центр

соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді, Громадська організація «Українська асоціація міст, що навчаються», Центр культури і дозвілля за підтримки виконавчого комітету міської ради. Головна ідея полягає в тому, щоб познайомити шкільну молодь з виробничим потенціалом господарчого комплексу рідного міста і вакансіями, які відкривають можливості для працевлаштування, достойної заробітної плати і подальшого кар'єрного просування.

Активними учасниками заходу завжди є студентська молодь (в Мелітополі функціонує два ВНЗ), випускники шкіл і професійно-технічних навчальних закладів, безробітні та шукачі роботи. Як стверджують організатори заходу, за його результатами, як правило, 20% безробітної молоді знаходять достойну роботу. Найбільшу кількість вакансій завжди пропонують фірма «Агротек», «Гідросила МЗТГ», «Турбоком», торгівельна мережа «Сільпо», агрофірма «Мелітопольська черешня», «Нова пошта», мережі будівельних магазинів «Фундамент», ТД «Дім меблів».

Фахівці соціальної роботи (на базі Мелітопольського педуніверситету готуються фахівці за цією спеціальністю), психологи, фахівці з профорієнтації Мелітопольського міського та районного центрів зайнятості презентували свої послуги по наданню допомоги у подоланні проблеми безробіття, надавали інформацію про актуальні вакансії, можливості здобуття нової професії через центри професійно-технічної освіти ДСЗ, отримання ваучерів, роз'яснювали переваги відкриття власної справи та легалізації зайнятості.

Також відбуваються постійні консультації для молоді у сфері професійного самовизначення, працевлаштування, проводяться майстер-класи з успішного працевлаштування. Окремий семінар-диспут був присвячений особливостям реалізації принципів дуального навчання, що наразі є дуже актуальним у вихованні дійсно затребуваних фахівців.

3.2. Рекомендації щодо підвищення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю

В свій час у на факультеті соціології та управління ЗНУ в рамках співпраці з Південно-кавказьким інститутом регіональної безпеки (SCIRS) в особі О. Русецького була розроблена концепція стратегування кар'єри для студента ВНЗ. Тут варто розширити поняття «стратегування» (можливість передбачити майбутнє) – це соціальна практика, яка визначає чим буде займатися студент протягом чотирьох років свого навчання у виші, починаючи з першого курсу (так звана багаторівнева діяльність цілепокладання з врахуванням можливостей), для того щоб по завершенні навчання він мав портфоліо своїх досягнень, надбання необхідних для сучасного ринку праці компетентностей (соціальної комунікації, критичного мислення, системного аналізу, медіації і тому подібне)

На нашу думку потрібно заохочувати роботодавців подавати не тільки фактичні, а й усі потенційно вільні вакансії до Центру зайнятості. Проблема в тому що більшість великих структур мають свої відділи кадрів, які як тільки поступить заява від працівника як намір звільнитись вони починають підшукувати одразу йому заміну, щоб не було простоїв по даній ділянці роботи. Тільки прозора ситуація із пропозицією на ринку праці може дати хороший результат по працевлаштуванню безробітних. Тому потрібен законодавчий акт, який би примушував комерційні та державні структури уже після подачі заяв працівником на звільнення надсилати до Центру зайнятості потенційну вакансію. В цьому разі безробітний матиме реальний шанс продовжуваністю два тижні щоб знайти кваліфіковану та високооплачувану роботу у великій структурі.

Основним заходом зі сприяння працевлаштуванню молоді є відпрацювання порядку надання профорієнтаційних та профдіагностичних послуг як в навчальних закладах різного рівня, так і в центрах зайнятості та громадських організаціях. Актуальним залишається й проведення перенавчання, оскільки молодь є більш відкритою до освоєння нової

спеціальності. Причому перенавчання повинно проводитися тільки після аналізу кон'юнктури ринку праці та професійної придатності молодшої людини.

На думку Ю. Щотової, в сучасних умовах доцільним є зниження мінімального віку отримання допомоги для організації підприємницької діяльності з вісімнадцяти до шістнадцяти років, що надасть можливість неповнолітнім у виключних випадках самостійно забезпечувати себе роботою з допомогою служби зайнятості, необхідно створити новий механізм надання першого робочого місця – систему стажування майбутніх кваліфікованих працівників на підприємствах та в установах під час навчання на останньому курсі та гарантоване працевлаштування [67, с.15].

Також до можливих шляхів розв'язання проблеми працевлаштування молоді, на мою думку, можна віднести:

- надання випускникам навчальних закладів першого робочого місця у рамках державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників і спеціалістів;
- збори-семінари керівників підприємств, установ, організацій з питань працевлаштування та проходження практики студентів влітку;
- бронювання на підприємствах, в установах та організаціях, незалежно від форми власності з чисельністю понад 20 чоловік, до 5 відсотків загальної кількості робочих місць за робітничими професіями для молоді, яка закінчила загальноосвітні, професійно-технічні навчальні заклади, звільнилася зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби та якій надається перше робоче місце, адресного бронювання на підприємствах робочих місць для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- створення маркетингових служб навчальних закладів з метою сприяння працевлаштуванню випускників;
- на регіональному рівні повинні проводитись маркетингові дослідження ринку праці щодо визначення пропозиції та попиту на робочу силу з метою складання програм зайнятості; проводити профорієнтаційну роботу серед випускників навчальних закладів [27, с.4];

– створення роботодавцями додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних, у першу чергу випускників навчальних закладів і жінок, зареєстрованих у державній службі зайнятості, та надання роботодавцями дотацій у розмірі витрат на заробітну плату працівників, прийнятих на роботу з цієї категорії осіб;

– виплачування дотацій роботодавцям, які беруть на роботу молодих спеціалістів без досвіду роботи. На рівні підприємств необхідно надавати молодим спеціалістам можливість першого працевлаштування; систематично здійснювати прогнозування в сфері кадрів;

– залучення молодіжних центрів праці до вирішення питань працевлаштування, навчання новим професіям та підвищення кваліфікації молоді; надання підтримки підприємцям-початківцям;

– формування підприємницької ініціативи молоді.

Необхідно у нашій державі розробити ефективніші механізми, які б стимулювали працевлаштування молоді і сприяли б розвитку молодіжних підприємницьких ініціатив. Це повинно знайти відображення у державній молодіжній політиці. Зокрема, доцільно фінансувати молодіжні програми за рахунок бюджетів усіх рівнів та проводити конкурси програм, на державному рівні, в основу яких входило б надання пільгових державних кредитів на придбання житла, надання одноразової допомоги при переїзді на постійне місце проживання в сільську місцевість., прогнозувати потреби ринку у кваліфікованих спеціалістах.

Немає сумніву, що впровадження та розвиток програм державою і всебічне сприяння їм є важливим заходом у поліпшенні зайнятості молоді. Допомога молодим людям правильно почати свою трудову діяльність сприяє забезпеченню їх успішного руху на шляху до гідної праці. Чим більше часу витрачається для того, щоб стати на цей шлях, тим складнішою стає ця проблема, особливо якщо такий шлях взагалі відсутній.

ВИСНОВКИ

За результатами праці над магістерським дослідженням можна зробити наступні висновки. На основі аналізу наукових джерел було визначено сутність ключових понять, якими ми будемо оперувати при розкритті об'єкту і предмету дослідження. Так, молодь – це соціально-демографічна група, яка виокремлюється на основі фізіологічних і психосоціальних характеристик, зумовлених віком, специфічними інтересами і цінностями та місцем і функціями у соціальній структурі суспільства. Безробіття – це таке соціально-економічне явище, яке виникає в наслідок того, що частина економічно активного і дієздатного населення в силу різних причин не може знайти роботу. Ця частина населення вважається безробітними. В результаті поєднавши цих двох дефініцій, виводимо необхідне: безробітна молодь – це та частина молоді, яка в певний час, з різних причин виявилася не здатною реалізуватися себе на ринку праці і отримала статус безробітної.

Під організацією соціальної роботи з безробітною молоддю у даному дослідженні розуміється комплекс заходів, здійснюваних спеціальними соціальними установами й закладами (соціальними службами у справі сім'ї, дітей та молоді, центрами молоді, службами зайнятості, громадськими соціальними організаціями, благодійними фондами тощо), направлених на реалізацію безробітною молоддю свого невід'ємного, гарантованого законом, економічного права на зайнятість у відповідності до її інтересів та нахилів.

В цілому під діагностикою ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю ми будемо розуміти, перш за все, спеціально проведені дії за допомогою конкретних способів (діагностичних методів), які дозволять виявити ефективність цієї роботи, тобто співвіднести затрачені зусилля, фінансові та інших ресурси з очікуваним результатом.

Проаналізовано стан наукової розробленості обраної теми в різноманітних джерелах (Законах, монографіях, наукових статтях, документах, підручниках), що дало змогу в подальшому виявити перспективи власного наукового пошуку.

Визначені методологічні прийоми, підходи і методи, за допомогою яких буде здійснюватися дослідження ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю.

Написання першого розділу створило необхідне методологічне підґрунтя для безпосереднього теоретичного аналізу об'єкту і предмету даної магістерської роботи.

У другому розділі магістерської роботи було виконано наступні дослідницькі завдання.

1. З'ясована сутність і виявлена специфіка організації соціальної роботи з безробітною молоддю. Вона виступає тим соціальним механізмом, котрий переводить потенційно проголошене право на працю в таке, що реально реалізується. Це складна і багатовекторна діяльність, яка носить міжвідомчий і міждисциплінарний характер.

2. Проаналізовані можливості соціальної діагностики як способу визначення ефективності організації соціальної роботи з безробітною молоддю. За її допомогою можна вивчити стан конкретних соціальних проблем у означеній сфері. Проаналізовані різноманітні методи соціальної діагностики та їх пізнавальні можливості.

3. Визначені критерії ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю. Методи діагностики в критерії будуть покладені в основу прикладного дослідження.

Для вирішення проблем працевлаштування молоді необхідно вжити заходів щодо поліпшення діяльності державних органів у напрямках забезпечення зайнятості молоді, розробити та впровадити ділові механізми фінансової та іншої підтримки підприємств, установ, організацій. Адже допомога молодим людям правильно почати свою трудову діяльність сприяє забезпеченню їх успішного руху на шляху до гідної праці. Значні зміни характеру та умов праці, пов'язані з впливом соціально-економічних умов, потребують введення нових та перегляду діючих норм про умови праці й надання додаткових гарантій щодо трудових прав молоді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрумова А. Аналіз станів психологічної кризи і їх динаміка. *Психологічний журнал*. 2010. № 6. с. 107-115.
2. Агарков О.А. Безробіття як соціальна проблема та об'єкт соціальної роботи: регіональний аспект. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. Запоріжжя, 2013. Вип. 59–60. С. 77-85;
3. Агарков О.А., Арабаджиев Д.Ю., Єрохіна Г.В., Мещан І.В. Технології соціальної роботи : навч. посіб. Запоріжжя : Вид. комплекс АТ «Мотор-Січ», 2015. 487 с.
4. Акімова А.К. Психологическая диагностика: понятие, область применения. *Учебные статьи по психологии online*. URL : http://www.psyarticles.ru/view_post.php?id=19 (дата звернення: 15.10.2018).
5. Алексеев А. В. Международная безработица: современные тренды и последствия. *Мир перемен. Международный научно-общественный журнал*. 2018. №1. С. 45-58.
6. Асеев В. Адаптация учащихся и молодежи к трудовой и учебной деятельности. Л. : Феникс, 1986. С.120-135.
7. Баденіна О. Значення процесу адаптації для ефективного управління персоналом. *Управління розвитком*: зб. наук. праць. Харків : ХНЕУ, 2014. С. 34–35.
8. Балабанюк Ж.В. Пошуки вакансії в Мережі: особливості віртуального ринку праці. *Forbes Україна*. Електронний журнал. URL: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1424726-poshuki-vakansiyi-v-merezhiosoblivosti-virtualnogo-rinku-praci>. (дата звернення: 06.10.2018).
9. Балакірева О. М., Яременко О. О. Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проєктів. Київ : Держ. центр соц. служб для молоді, 2002. 124 с.
10. Бойко Г.В. Зміни уявлення про себе в умовах втрати та відсутності роботи. *Актуальні проблеми психології. Економічна психологія. Організаційна*

психологія. Соціальна психологія. Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ : Міленіум, 2003. Т. 1. Вип. 11. С. 10–13.

11. Велика українська енциклопедія / Гол. ред. В.М. Локтєв. Київ : Держ. наук. устан. «Енциклопедичне видавництво», 2015. 1048 с.

12. Вершиніна Т., Соціологічний аспект адаптування робочих кадрів. Л. : Фенікс, 2019. 360 с

13. Гончаров В.П. Правові аспекти соціального захисту безробітних громадян : монографія. Київ : Адвок. об'єднання України, 2014. 218 с.

14. Горностай П. Теория и практика психологического консультирования: Проблемный подход. – К., Наук. Думка, 1998. 128 с.

15. Гринців М. Психологічні особливості професійної адаптації молоді. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського.* Сер. : Психологічні науки. 2012. № 2. С. 54–57.

16. Гурин Л.С. Дымарский Я.С. Меркулов А.Д. Задачи и методы оптимального распределения ресурсов. Москва: Советское радио, 1968. 463 с.;

17. Гуслова М.Н. Теория и методика социальной работы: учебник. Москва: Академия, 2011. 190 с.

18. Данюк В. М. Менеджмент персоналу: навчальний посібник. К. : КНЕУ, 2006. 398 с.

19. Демин А.Н. Особенности переживания личностью кризисов своей занятости. *Вопросы психологии.* 2006. № 3. С. 87–96.

20. Демкович О. Сутність та основні чинники адаптації персоналу підприємств у ринкових умовах господарювання. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка».* 2012. № 727. С. 46–48.

21. Демографічна та соціальна статистика. Населення та міграція. Звіт Головного управління статистики в Запорізькій області. URL : <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychna-informatsiia#1.1>. (дата звернення: 05.12.2018).

22. Дубова О., Рахматуллина З., Маслов И. Роль службы занятости в профессиональном самоопределении молодежи. *Человек и труд*. 2007. № 1. С. 48-62.

23. Європейська соціальна хартія. Документ № 994-300 від 18 жовтня 1961 р. Турин. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_300 (дата звернення: 22.10.2018).

24. Загальна декларація прав людини. Резолюція № 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 10.09.2018).

25. Зайнятість молоді в Запорізькій області в 2016 році : доповідь. Головне управління статистики в Запорізькій області. URL : <http://zr.ukrstat.gov.ua/index.php/publications/25-publikatsiji/katalog-publikatsij-2017/153-zajnyatist-ta-bezrobittya-2018> (дата звернення 05.12.2018).

26. Зареєстроване безробіття населення України за регіонами у 2018 році. Держкомстат України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/rp/rp_reg/reg_u/zbn_2018_u.htm (дата звернення 05.12.2018).

27. Зареєстроване безробіття у 2017 році. Державна служба статистики України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/sz_br/sz_br_u/zb_u2017.htm (дата звернення: 10.09.2018).

28. Зомбарт В. Идеалы социальной политики. *Избранные труды*. URL : <https://fil.wikireading.ru/92553> (дата звернення: 28.09.2018).

29. Зритнев В. В., Зритнева Е. И. Эффективность социальной работы. *Современная энциклопедия социальной работы* / Под ред. В.И. Жукова. Москва: Изд-во РГСУ. С. 392-394.

30. Ильин В.В. Теория познания. Гносеология: учебник. Москва: Проспект, 2011. 556 с.

31. Колодюк А., Гавриш С., Родіонов М., Згуровський М. Інформаційне Суспільство. Шлях України : монографія. Київ : Фонд «Інформаційне Суспільство України», 2004. 309 с.

32. Комаров Е.И. Управление эффективностью социальных учреждений : учеб. пособ. Москва : Изд-во «Дашков и К», 2014. 304 с.

33. Коноплицкий В., Филина А. Это Бизнес. *Толковый словарь экономических терминов*. URL : <http://www.bibliotekar.ru/biznes-15/index.htm> (дата звернення: 15.10.2018).

34. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 996, № 30, ст. 141). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

35. Корецька С. Державна політика на ринку праці. *Вісник НАДУ*. 2004. № 4. С. 291-296.

36. Кохана В.В. Тематичний словник-довідник з соціології. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. 112 с.

37. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ : Кондор, 2006. 206 с.

38. Кузьменко Г. Н. Философия и методология науки : учеб. для магистратуры. Москва : Юрайт, 2014. 450 с.

39. Кухар Т.В. Безробіття як соціальне явище та фактор зміни психічного стану особистості. *Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна*. Харків : Вид-во ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. № 71. Вип. 38. С. 128–132.

40. Логвиненко В.П. Психологічна підтримка безробітних в процесі професійного навчання. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання безробітних*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції, присвяч. 15-річчю Ін-ту підгот. кадрів держ. служби зайнятості України. Київ : ІПК ДСЗУ, 2006. С. 267-278.

41. Лукашевич М.П., Семігіна Т.В. Соціальна робота (теорія і практика): навч. посіб. Київ: ІПК ДСЗУ, 2007. 341 с.;

42. Маршавін Ю.М. Методологічні засади оцінювання ефективності роботи Державної служби зайнятості та її підрозділів. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. №1. С. 3–8.

43. Машика Ю.В. Проблеми та рівень безробіття в Україні та країнах Європейського союзу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. № 23.16. С. 260-264;

44. Митина Л.М. Психология развития конкурентоспособной личности: монография. Москва : Изд-во «Святязь», 2003. 398 с.

45. Михайлева Е.Г. Методология и методы социологических исследований: учеб. пособие. Харьков : Изд-во НУА, 2016. 286 с.

46. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Документ № 995-042. *Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73*. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 22.10.2018).

47. Найда І. В. Державне регулювання освітнього процесу в контексті проблем працевлаштування молодих спеціалістів / І. В. Найда // *Наук. Вісн. Київ. нац. ун-ту внутр. справ.* – 2008. – № 1. – С. 32–38.

48. Найда І. В. Державне регулювання працевлаштування молодих спеціалістів національним і міжнародним законодавством: порівняльно-правовий аналіз / І. В. Найда // *Економіка і держава : міжнар. наук.-практ. журн.* – 2009. – № 7. – Ст. 103–105.

49. Ортікова Н. В. Соціальні чинники молодіжного безробіття у сучасних дослідженнях. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2015. № 2. С. 44-57.

50. Паспорт Запорізької області. URL : http://cba.org.ua/images/stories/ZAPORIZHIA_2013/Zaporizhia_passport_final.pdf (дата звернення: 07.12.2018).

51. Положення про державну службу зайнятості : затв. наказом М-ва соц. політики України від 20.01.2015 № 41 (у ред. наказу від 27.01.2017 р. №1723-16). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0141-15> (дата звернення: 18.11.2018).

52. Попов А. И. Эффективность социальной работы. Общий взгляд. *Российский журнал социальной работы*. 1997. №1. С. 36-39.

53. Про зайнятість населення : Закон України із змінами і доповненнями у редакції від 20.01.2018 р. URL : <https://zakon.help/law/5067-VI/edition20.01.2018/> (дата звернення: 15.10.2018).

54. Профіль міста Запоріжжя. URL : https://zr.gov.ua/upload/editor/dodatok_1___e.pdf (дата звернення: 07.12.2018).

55. Селезнева А. В. Психологические особенности личности молодого безработного и возможности их коррекции в процессе тренингового обучения: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07 / Байкальский гос. ун-т. Иркутск, 2008. URL : <http://www.dissercat.com/content/psikhologicheskie-osobennosti-lichnosti-molodogo-bezrabortnogo-i-vozmozhnosti-ikh-korreksii-> (дата звернення: 22.10.2018).

56. Скульська В. Є. Організація професійного навчання безробітних у професійно-технічних навчальних закладах: метод. посіб. Київ : ІПК ДСЗУ, 2012. 158 с.

57. Соколова Т.М. Соціально-демографічна структура зайнятості та безробіття: проблеми та тенденції. *Україна: аспекти праці*. 2010. №2. С. 7-11.

58. Статистично-аналітичний огляд стану ринку праці у 2017 році. Держкомстат України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm (дата звернення 05.12.2018).

59. Торжевський М.В. Проблеми безробіття молоді та напрями їх вирішення. *Економіка України*. 2014. № 1. С. 87-96.

60. Усманов Б. Ф., Фальковская К. И. Социальная работа с молодежью: вопросы эффективности. *Гуманитарные науки: теория и методология*. 2005. №4. С. 39-43.

61. Фальковская К.И. Эффективность социальной работы: теоретическое осмысление проблемы. *Гуманитарные науки: теория и методология*. 2010. №3. С. 89-93.

62. Філософія. Хрестоматія: від витоків до сьогодення / За ред. Л. В. Губерського, А. О. Приятельчука. Київ : Вид-во «Знання», 2012. 455 с.

63. Філософський енциклопедичний словник / Під ред. В.І. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 744 с.

64. Філь О.А., Галаган Л.В. Психологічні характеристики конкурентоздатності безробітних – майбутніх підприємців. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць*. Київ : КІПО, 2009. Вип. 13. Ч. 2. С. 313-320.

65. Чернухина Е.Е., Фроликова О.А. К вопросу о психологической помощи безработным гражданам. *Альманах современной науки и образования. Психологические науки*. 2015. № 5. С. 153-155.

66. Энциклопедия эпистемологии и философии науки. *Словари и энциклопедии online*. URL : https://epistemology_of_science.academic.ru/ (дата звернення: 15.10.2018).

67. Becker G.S. Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. *Journal of Political Economy*, Vol.70, No.5, Part 2, 1962, pp.9-49. URL : <http://marbles.sonoma.edu/users/c/cuellar/econ421/humancapital.pdf> (дата звернення: 28.09.2018).

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРОГРАМА

соціологічного дослідження

«ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СУЧАСНОЮ БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ»

I. Загальна характеристика проблеми.

Безробіття молоді є однією з найгостріших соціально-економічних проблем України сучасності. Особливо різко простежується тенденція зростання безробіття молоді в теперішній час, коли Україна переживає глибоку соціально-економічну кризу. За даними Державної служби зайнятості України щодня кількість безробітних збільшується приблизно на 12 тис. осіб. Більшість з яких – це ініціативні, динамічні, освічені та перспективні люди, тобто молодь.

Так, у червні-листопаді 2018 року в Запорізькій області налічувалося 19,0 тисяч безробітних, з них – 7752 молодь у віці до 35 років, що складає приблизно 25 % від загальної кількості безробітних. При цьому необхідно брати до уваги, що чисельність молоді у соціальній структурі населення України останніми роками значно зменшилась.

Отже, наявність високого рівня безробіття в Україні свідчить про кризовий стан економіки, відповідно має негативні соціально-економічні наслідки для країни. Це проявляється у високому рівні збіднення населення, погіршенні якості його життя; підвищенням рівня безробіття і неможливістю знайти роботу за інтересами та рівнем освіти; вимушеною трудовою міграцією і відтоком найбільш продуктивної робочої сили.

Серед фахівців у сфері соціальних наук молодіжне безробіття викликає найбільшу тривогу, адже молодь – це довгостроковий людський і інтелектуальний капітал країни, це її майбутнє. Але відсутність роботи серед молоді сильно впливає на її якісний стан. Молодь зневіряється, втрачає свою активність, деяка частка стає на асоціальний шлях життєдіяльності.

Молодіжне безробіття породжує ще одну серйозну соціальну проблему – занепад національної освіти. Адже молоді люди, в світлі такого масового безробіття, починають скептично ставитися до освіти, якщо за статистикою майже 30% безробітної молоді із вищою освітою. Одна проблема тягне за собою іншу – деякі роботодавці скаржаться на те, що не можуть знайти дійсно гарного фахівця. Таким чином, виходячи з опису проблемної ситуації, постає нагальна задача пошуку шляхів її вирішення. Одним з таких способів вирішення, на нашу думку, є покращення соціальної роботи з безробітною молоддю.

Мета. Дослідити оцінку ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю і на основі отриманих результатів запропонувати шляхи її оптимізації.

Завдання дослідження:

1. Виявити основні проблеми, які виникають при працевлаштуванні молоді.
2. Визначити основні особистісні якості молоді, які необхідні при влаштуванні на роботу. Визначити, хто вагомо може вплинути і допомогти у працевлаштуванні молоді.

Об'єкт дослідження - об'єктом дослідження являються студенти.
Предмет дослідження – предметом дослідження є явище молодіжного безробіття.

Інтерпретація основних понять.

Молодь – соціально-демографічна група, виокремлена із усього населення на основі сукупності вікових характеристик і особливостей фізіологічних та соціально-психологічних властивостей.

Безробіття – це соціально-економічне явище, при якому частина працездатного населення з різних причин не може знайти роботу, стає надлишковою робочою силою на ринку праці.

Гіпотези дослідження.

Гіпотеза-підстава: простежується тенденція зростання безробіття молоді.

Гіпотези-наслідки:

- а) відсутність досвіду роботи основна проблема при влаштуванні на роботу молоді;
- б) підвищення ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю може сприяти зменшенню молодіжного безробіття

Метод дослідження: Для забезпечення комплексного, всебічного аналізу досліджуваної проблеми обираємо метод опитування.

**Анкета
для опитування безробітної молоді**

Шановний, респонденте!

Я, студент Запорізького національного університету, факультету соціології та управління в рамках написання магістерської роботи проводжу опитування з метою виявлення ефективності соціальної роботи з безробітною молоддю.

Ваші відверті відповіді дозволять дослідити стан молодіжного безробіття у Запорізькій області, основні проблеми молоді у пошуку свого місця на ринку праці, а також запропонувати шляхи вирішення даної проблеми. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані в узагальненому вигляді.

Уважно прочитайте запитання анкети і запропоновані варіанти відповідей. Оберіть той варіант, який найбільше співпадає з вашою точкою зору і обведіть в кружечок.

Дуже розраховую на вашу допомогу. Щиро вдячний!

1. Який період часу ви знаходитесь у стані безробітного?

- 1.1. До 1 місяця
- 1.2. Більше 1 місяця
- 1.3. Більше півроку

2. Чи працювали ви коли-небудь (наявність трудового стажу)

- 2.1. Так
- 2.2. Ні

3. Якщо попередня відповідь «так», з яких причин відбулося звільнення?

3.1. **Не задовольняла робота (умови праці, графік роботи, зміст роботи - підкресліть)**

- 3.2. Не задовольняла заробітна плата
- 3.3. Конфлікт на роботі
- 3.4. Закрилося підприємство
- 3.5. Свій варіант_____

4. З якими проблемами ви зіткнулися під час пошуку роботи (напишіть три, найбільш для вас складні)

---

5. Ви зареєстровані у Центрі зайнятості. Як довго ви знаходитесь на обліку?

- 5.1. До 1 місяця
- 5.2. Більше 1 місяця
- 5.3. Більше півроку

6. Чи вважаєте Ви, що сучасна молодь бажає працювати?

- 6.1. Так;
- 6.2. Ні.

7. Які, на Вашу думку, виникають основні проблеми при влаштуванні на роботу молоді? (Виберіть не більше 3-ох варіантів)

- 7.1. Відсутність досвіду роботи;
- 7.2. Низька заробітна плата;
- 7.3. Високі вимоги щодо роботи;
- 7.4. Знання іноземної мови;
- 7.5. Важкий графік роботи;
- 7.6. Наявність високої конкуренції;

8. Ви працювали колись офіційно?

- 8.1. Так;
- 8.2. Ні.

9. Яка саме проблема постає перед Вами при влаштуванні на роботу?

- 9.1. Відсутність досвіду роботи;
- 9.2. Низька заробітна плата;
- 9.3. Високі вимоги щодо роботи;
- 9.4. Знання іноземної мови;
- 9.5. Важкий графік роботи;

9.6. Наявність високої конкуренції;

9.7. Недостатня інформація про наявні вакансії.

10. Який розмір заробітної плати влаштував би Вас?

10.1 менше 5000 грн.;

10.2. від 5000 до 7000 грн.;

10.3. від 7000 до 10000 грн.;

10.4. більше 10000грн.;

11. Чи задовольнили Вас надані послуги у Державній службі зайнятості?

11.1. так

11.2. скоріше так

11.3. скоріше ні

11.4. ні

12. Чим саме _____
_____

13. Ваш вік:

13.1. 16-27;

13.2. 27-38;

13.3. 38-49;

13.4. 49-60.

14. Стать:

14.1. чоловік;

14.2. жінка.

15. Яку Ви маєте освіту?

15.1. середня (школа);

15.2. середня спеціальна (коледж, ПТУ);

15.3. неповна вища;

15.4. вища.

16.Що Вас більше спіткає в житті?

16.1. успіх;

16.2. невдача.

17.Що Ви відчуваєте частіше?

17.1. задоволеність життям;

17.2. незадоволення.

Додаток В

Безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом
місцевості та віковими групами у 2020 році.

	січень-березень		січень-червень	
	тис. осіб	у % до робочої сили відповідного віку/	тис. осіб	у % до робочої сили відповідного віку
Усе населення віком 15 років і старше	1548,9	8,5	1630,6	9,2
з нього				
15-70 років	1548,9	8,6	1630,6	9,2
20-64 роки	1495,8	8,5	1584,9	9,1
працездатного віку	1548,6	8,9	1630,1	9,6
за віковими групами				
15-24 роки	195,8	15,5	218,3	18,3
25-29 років	164,9	8,2	174,1	8,7
30-34 роки	199,3	7,6	202,0	7,9
35-39 років	257,5	9,5	271,7	10,3
40-49 років	385,9	8,1	424,1	9,1
50-59 років	345,2	8,7	339,9	8,7
60-70 років	0,3	0,0	0,5	0,1
71 рік і старше	0,0	0,0	0,0	0,0
Жінки	755,9	8,7	760,4	9,0
з них				
15-70 років	755,9	8,7	760,4	9,0
20-64 роки	733,6	8,6	742,3	9,0
працездатного віку	755,6	9,1	760,2	9,4
за віковими групами				
15-24 роки	89,0	16,1	91,6	18,1
25-29 років	55,4	6,6	65,1	7,8
30-34 роки	84,6	7,3	82,9	7,4
35-39 років	126,5	10,1	129,5	10,6
40-49 років	208,6	8,7	219,5	9,4
50-59 років	191,5	9,1	171,6	8,3
60-70 років	0,3	0,1	0,2	0,1
71 рік і старше	0,0	0,0	0,0	0,0
Чоловіки	793,0	8,4	870,2	9,4
з них				
15-70 років	793,0	8,5	870,2	9,4
20-64 роки	762,2	8,3	842,6	9,3
працездатного віку	793,0	8,8	869,9	9,8

за віковими групами				
15-24 роки	106,8	15,0	126,7	18,4
25-29 років	109,5	9,3	109,0	9,4
30-34 роки	114,7	7,8	119,1	8,2
35-39 років	131,0	9,1	142,2	10,0
40-49 років	177,3	7,5	204,6	8,8
50-59 років	153,7	8,3	168,3	9,1
60-70 років	0,0	0,0	0,3	0,1
71 рік і старше	0,0	0,0	0,0	0,0
Міська місцевість	1017,9	8,2	1068,0	8,7
з них				
15-70 років	1017,9	8,2	1068,0	8,8
20-64 роки	996,6	8,2	1050,7	8,8
працездатного віку	1017,9	8,5	1067,8	9,1
за віковими групами				
15-24 роки	100,2	13,6	119,5	17,1
25-29 років	89,4	6,7	93,9	7,1
30-34 роки	126,7	6,9	128,1	7,2
35-39 років	180,7	9,0	196,8	10,0
40-49 років	285,5	8,6	307,9	9,4
50-59 років	235,4	8,8	221,6	8,4
60-70 років	0,0	0,0	0,2	0,0
71 рік і старше	0,0	0,0	0,0	0,0
Сільська місцевість	531,0	9,4	562,6	10,1
з них				
15-70 років	531,0	9,4	562,6	10,2
20-64 роки	499,2	9,1	534,2	9,9
працездатного віку	530,7	9,8	562,3	10,6
за віковими групами				
15-24 роки	95,6	18,0	98,8	19,9
25-29 років	75,5	11,0	80,2	11,9
30-34 роки	72,6	9,1	73,9	9,3
35-39 років	76,8	11,2	74,9	11,1
40-49 років	100,4	7,1	116,2	8,3
50-59 років	109,8	8,5	118,3	9,4
60-70 років	0,3	0,1	0,3	0,1
71 рік і старше	0,0	0,0	0,0	0,0

Безробітне населення (за методологією МОП) за тривалістю пошуку роботи у 2010-2019 рр.

	Безробітне населення у віці 15-70 років, усього, тис. осіб	З них особи, які шукали роботу, намагались організувати власну справу		у тому числі за тривалістю пошуку роботи						Середня тривалість пошуку роботи, місяців
		усього, тис. осіб	у % до всіх безробітних	0-1 міс.	1-3 міс.	3-6 міс.	6-9 міс.	9-12 міс.	12 місяців і більше	
				у відсотках до підсумку						
2010	1 713,9	1 648,4	96,2	9,8	24,1	21,6	11,0	9,4	24,1	7
2011	1 661,9	1 608,4	96,8	11,8	27,7	23,2	10,4	6,6	20,3	6
2012	1 589,8	1 542,4	97,0	11,9	25,9	22,4	10,6	7,1	22,1	6
2013	1 510,4	1 473,7	97,6	11,0	26,9	23,8	10,4	6,4	21,5	6
2014	1 847,6	1 801,6	97,5	13,4	31,7	25,1	10,2	6,8	12,8	5
2015	1 654,7	1 617,4	97,7	10,5	23,3	23,9	11,0	7,3	24,0	7
2016	1 678,2	1 634,8	97,4	10,5	26,2	21,6	10,0	6,4	25,3	7
2017	1 698,0	1 662,5	97,9	12,0	26,1	19,3	9,5	6,4	26,7	7
2018	1 578,6	1 546,0	97,9	11,7	28,8	22,8	9,0	6,1	21,6	6
2019	1 487,7	1 441,7	96,9	17,4	22,2	28,9	11,2	7,2	13,1	5

Кількість зареєстрованих безробітних за професійними групами у 2019 році (за даними державної служби зайнятості)

	Кількість зареєстрованих безробітних на кінець звітного періоду					
	січень – березень		січень – червень		січень – вересень	
	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2018р.	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2018р.	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2018р.
Усього	340,7	92,9	287,1	94,5	268,2	93,4
у тому числі						
законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	47,3	94,3	43,6	94,3	42,1	93,4
професіонали	29,0	96,2	26,4	93,6	26,0	91,1
фахівці	32,5	98,6	29,6	98,3	29,3	97,1
технічні службовці	19,3	99,9	16,8	96,8	16,0	92,9
працівники сфери торгівлі та послуг	51,1	93,0	44,3	92,6	40,6	89,8

кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	19,3	90,7	10,6	95,5	9,3	94,8
кваліфіковані робітники з інструментом	31,3	92,8	24,3	95,7	22,2	95,6
робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	59,9	87,5	52,2	96,1	47,7	96,6
найпростіші професії ^{*/}	51,0	91,3	39,3	90,8	35,0	91,0

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Кузін Кирило Віталійович, студент 2 курсу магістратури , форми навчання денної, факультету соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», адреса електронної пошти kapr.fgr@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Діагностика ефективності соціальної роботи з сучасною безробітною молоддю в Україні» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Кузін К.В.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Масюк О.П.